

Utvärdering av stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen

Utvärdering av stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen

Boverket maj 2007

Titel: Utvärdering av stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen
Utgivare: Boverket maj 2007
Upplaga: 1
Antal ex: 50
Tryck: Boverket internt
ISBN: 978-91-85751-16-7
Diarienummer: 1399-2459/2007

Publikationen kan beställas från:
Boverket, Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 50 eller 35 30 56
Fax: 0455-819 27
E-post: publikationsservice@boverket.se
Webbplats: www.boverket.se

Publikationen kan på begäran beställas i alternativa format.

©Boverket 2007

Förord

Stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen infördes den 1 januari 2005 för att stimulera fastighetsägare till befintliga flerbostadshus att inrätta utrymmen för källsortering. I dessa utrymmen kan hushållen lämna sitt källsorterade avfall. Genom att göra denna insamling fastighetsnära, dvs på eller i anslutning till de enskilda fastigheterna, är tanken att hushållens benägenhet att källsortera skall fortsätta att vara hög.

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet gav i Boverkets regleringsbrev för budgetåret 2006 verket i uppdrag att redovisa en uppföljning och utvärdering av stödet för hela stödperioden, vilken varade fram till och med den 31 december 2006.

I denna rapport redovisar Boverket uppdraget. Rapporten har tagits fram av en arbetsgrupp bestående av Ann-Christin Kjellson, Paula Hallonsten, Christina Nordenbladh, Kristina Einarsson, Assar Lindén, Jonas Molinder och Anders Carlsson.

Karlskrona i maj 2007

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lise Langseth', with a long horizontal line extending to the right.

Lise Langseth
Chef för husbyggnadsdivisionen

Innehåll

Sammanfattning	7
1. Inledning.....	9
1.1 Rapportens disposition	10
2. Bakgrund.....	11
2.1 Miljömål för avfall	11
2.2 Styrmedel vid avfallshanteringen	12
2.3 Ansvarfördelning och utfall av hushållsavfallet	12
2.4 Insamling av hushållsavfall	15
3. Målet med stödet	17
4. Regelverkets utformning.....	19
5. Hur många utrymmen har inrättats?	21
5.1 Antal ärenden som beviljats bidrag.....	21
5.2 Kostnader för att inrätta källsorteringsutrymmen bland beviljade ärenden	23
5.3 Beviljat stöd bland ärenden.....	27
5.4 Antalet ärenden som avslagits	28
6. Utvärdering av stödet	29
6.1 Metod i telefonundersökningen.....	29
6.2 Skulle källsorteringsutrymmena ha inrättats även utan stöd?	30
6.3 Varför har källsorteringsutrymmen inrättats?	31
6.4 Hur har sorteringen av avfallet förändrats?	33
6.5 Har målet uppnåtts?	35
6.6 Tänkbara förklaringar till varför fler fastighetsägare inte har sökt stöd.....	36
7. Slutsatser.....	41
Bilagor	

Sammanfattning

Stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen riktade sig till ägare av flerbostadshus och avsåg åtgärder som påbörjats efter den 31 december 2004 och avslutats senast den 31 december 2006. Stödets storlek var 30 procent av material- och arbetskostnader för att inrätta källsorteringsutrymmen, dock med ett tak på 100 000 kronor per utrymme. Stödet var på totalt 400 miljoner kronor och lämnades i form av kreditering på skattekonto.

För att kunna få stöd krävdes bl.a. att efter genomförda åtgärder skulle det i källsorteringsutrymmet finnas insamling av fyra typer av avfallsfraktioner; förpackningar, returpapper, batterier samt andra elektriska eller elektroniska produkter som inte var skrymmande.

- Totalt inkom under stödperioden 542 ansökningar varav 411 beviljades stöd på totalt ca 44 miljoner kronor. Flest beviljade ärenden hade allmännyttan med 158 stycken, följt av bostadsrättsföreningar med 135 stycken och hyresrätter med privata fastighetsägare med 113 stycken.
- De 411 beviljade ärendena innefattar totalt 688 källsorteringsutrymmen som betjänar ca 45 000 lägenheter. De totala stödberättigade kostnaderna för arbete och material uppgick till 203,3 miljoner kronor.
- Bland de fastighetsägare som erhöll stöd beräknas upp till 76 procent av dem ha inrättat källsorteringsutrymmen även utan stöd. Det ska dock framhållas att stödet i en hel del fall lett till en tidigareläggning av genomförandet eller att storleken på investeringen blev mer omfattande än vad den annars skulle ha blivit.
- Som huvudsakliga skäl till varför källsorteringsutrymmena inrättades angav fastighetsägarna i en telefonundersökning, att de ville förbättra servicen och tillgängligheten för de boende, att de ville bidra till en bättre miljö samt av arbetsmiljöskäl. Endast ett mindre antal fastighetsägare angav lönsamhetsskäl som ett huvudsakligt skäl till att inrätta utrymmena.
- Servicenivån för de hushåll som genom de nya källsorteringsutrymmena får tillgång till en fastighetsnära insamling har ökat. Sorteringen sker nu i fler fraktioner än tidigare och avståndet till utrymmen där hushållen kan lämna sitt källsorterade avfall har minskat, från i genomsnitt 1,1 kilometer till under 100 meter.
- De anvisade 400 miljoner kronorna skulle ha räckt till åtminstone 4 000 källsorteringsutrymmen. Då endast 688 källsorteringsutrymmen inrättades, drygt 17 procent, uppnåddes inte den kvantitativa målsättningen med stödet.
- Att inte fler fastighetsägare sökte stödet kan ha flera förklaringar. Bristande lönsamhet, svårigheter av praktisk natur, bristande information eller att återvinningssystemen fungerar bra på vissa håll i landet är några förklaringar. Boverket bedömer dock att huvudförklaringarna är dels regelutformningen av stödet, dels oklarheter kring producentansvaret.

- Stödperioden på två år var alldeles för kort för att fastighetsägarna skulle kunna planera för inrättandet av nya källsorteringsutrymmen. Boverket anser att stödperioden åtminstone borde ha varit den dubbla, dvs. fyra år.
- Stödet ledde till att syftet med producentansvaret urholkades genom att det nu är fastighetsägarna/de boende och inte producenterna som står för kostnaderna för insamlingsystemet. Boverket anser att det är viktigt att undersöka den långsiktiga effekten på producentansvaret om utbyggnaden av den fastighetsnära insamlingen fortsätter i nuvarande omfattning.

1. Inledning

Att källsortera hushållsavfallet är en viktig förutsättning för att samhället ska uppnå de uppsatta målen för avfallshanteringen. Tidigare låg ansvaret på avfallshanteringen helt på kommunerna men genom det s.k. producentansvaret, vilket infördes 1994, har ansvaret delvis flyttats över på producenterna och hushållen. Med producentansvar menas att det är producenten, dvs. den som tillverkar eller importerar en produkt, som också har det fysiska och ekonomiska ansvaret för att insamla, bortforsla och omhänderta avfallet.

Enligt prop. 2002/03:117 måste producenternas insamlingsystem, vilka idag baseras på obemannade återvinningsstationer, byggas ut utifrån de lokala förutsättningar som råder och då företrädesvis genom att fastighetsnära insamling skapas, dvs. en insamling på eller i anslutning till de enskilda fastigheterna. Hushållen ansvarar för källsortering av avfallet. För att denna ska vara framgångsrik, måste avfallsinsamlingen vara lättillgänglig, ge god service och underlätta för de som lämnar källsorterat avfall.

Idag sker utbyggnaden av den fastighetsnära insamlingen via marknadskrafterna, där fastighetsägare och entreprenörer gör upp sinsemellan. I den mån fastighetsägarna inte kan finansiera den fastighetsnära insamlingsinvesteringen genom värdena på de materialavfall som insamlingen ger, övervältras de överskjutande kostnaderna på de boende.

I en promemoria från Miljödepartementet¹ gjorde regeringen bedömningen att inrättandet av källsorteringsutrymmen via fastighetsnära insamling bör stimuleras för att skapa bättre förutsättningar för sortering av avfall i hushållssektorn. I promemorian konstateras vidare att för de flesta flerbostadshus i tätortsområden kommer det att krävas, att nya eller utökade avfallsutrymmen skapas inne i bostadsbyggnaderna eller i deras omedelbara närhet. Samtidigt pekade man också på svårigheter som kan uppkomma vid införandet. Uthyrningsbar yta kan behöva tas i bruk, tillgången till nya ytor för exempelvis en separat miljöstuga kan vara starkt begränsad i äldre stadskärnor, mark- och huspriser kan vara höga.

Den initiala investeringskostnaden för en fastighetsägare att investera i fastighetsnära insamling kan bli mycket hög, speciellt i en del äldre fastigheter i storstäder. För att minska denna kostnad och därigenom stimulera fastighetsägare till befintliga flerbostadshus att inrätta utrymmen för källsortering infördes ett stöd till fastighetsägare av flerbostadshus. Stödet var på 400 miljoner kronor och tillgodogjordes fastighetsägarna genom kreditering av ett skattekonto.

Reglerna för stödet finns i förordningen (2004:1387) om stöd till investeringar i källsorteringsutrymmen och Boverkets föreskrifter och allmänna råd om stöd till investeringar i källsorteringsutrymmen (BFS 2005:2). För att erhålla stödet krävdes att det i källsorteringsutrymmet skulle finnas fyra typer av avfallsfraktioner; förpackningar, returpapper, batterier och andra elektriska eller elektroniska produkter som inte var skrymmande. Tre av dessa fraktioner; förpackningar, returpapper samt elektriska och elektroniska produkter omfattas av producentansvaret. De nya källsorteringsutrymmena gör det nu möjligt för hushållen att lämna

¹ Miljödepartementet (2004), M2004/2140/Knb

avfallsfraktioner som omfattas av producentansvaret vid den fastighetsnära insamlingen i stället för till återvinningsstationer eller återvinningscentraler.

Stödet administreras av Boverket tillsammans med länsstyrelserna. Boverket har även ansvar för att följa upp och utvärdera stödet. En plan för uppföljning och utvärdering redovisades till regeringen i juni 2005 och följande rapport bygger på den planen.

1.1 Rapportens disposition

Rapporten läggs upp på följande sätt. I nästa kapitel ges en bakgrund med bl.a. en redovisning av de övergripande miljömålen, styrmedel vid avfallshantering, ansvarsfördelning samt utvecklingen av den totala mängden hushållsavfall. Ett avsnitt ägnas också åt insamlingssystem för hushållsavfall.

I kapitel 3 preciseras målet med stödet, medan regelverkets utformning presenteras i kapitel 4. I kapitel 5 görs en uppföljning av stödet. Antal inkomna och beviljade ärenden, storlek på beslutade belopp, antal utrymmen samt sökandes kostnader för att inrätta källsorteringsutrymmen är några av de mått som redovisas.

I kapitel 6 av rapporten sker själva utvärderingen. Kapitlet inleds med en redovisning av de metoder som använts. Ett avsnitt följer som analyserar vilka effekter som stödet har haft. Därefter redovisas tänkbara förklaringsfaktorer till varför utnyttjandet av stödet blev förhållandevis lågt. Rapporten avslutas med slutsatser i kapitel 7.

2. Bakgrund

Detta kapitel är tänkt att ge en översiktlig bakgrund till den fastighetsnära insamlingen och stödet för källsorteringsutrymmen. Inledningsvis anges miljömålen för avfall, vilket följs av en presentation av styrmedel för en hållbar avfallshantering. Därefter följer ett avsnitt om ansvarsfördelning och utfallet av hushållsavfallet medan kapitlet avslutas med en diskussion om insamlingssystem för hushållsavfall.²

2.1 Miljömål för avfall

Det politiska miljöarbetet i Sverige utgår till stor del från riksdagens nationella miljö kvalitetsmål. Mål för avfallshantering finns i miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö, men avfallshantering påverkar även miljö kvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan och Giffri miljö. Det övergripande målet för Sveriges miljöarbete, inklusive avfallsområdet är, att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta.

Delmål 5 under God bebyggd miljö innebär att den totala mängden genererat avfall inte ska öka och att den resurs som avfallet utgör ska tas till vara i så hög grad som möjligt. Detta ska ske samtidigt som påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras. Målet innebär också att deponerat avfall, utom gruvavfall, ska minska med hälften till 2005 i förhållande till 1994 års nivå och att hälften av hushållsavfallet ska återvinnas genom materialåtervinning (inklusive kompostering och rötning) senast år 2010. Vidare kan nämnas att minst 35 procent av matavfallet från hushåll och restauranger ska återvinnas genom biologisk behandling senast år 2010.

Miljöarbetet inom EU påverkar också. Inom EU har medlemsländerna enats om en avfallshierarki för hur avfall bör behandlas för bästa möjliga resurshushållning. Denna hierarki rangordnar behandlingsmetoderna för avfall enligt följande:

1. Förebyggande av uppkomst
2. Återanvändning
3. Materialåtervinning
4. Energiåtervinning
5. Deponering

Det bästa sättet att förbättra resurshushållningen är att minska uppkomsten av avfall. Av det avfall som ändå bildas är det av samma anledning önskvärt att så mycket som möjligt återanvänds. Längre ner i hierarkin kommer materialåtervinning, vilket inkluderar både rötning och kompostering av organiskt avfall. Därefter kommer energiutvinning genom

² Presentationen är mycket översiktligt och bygger, om inget annat anges, på material från Naturvårdsverkets hemsida <http://naturvardsverket.se/sv/Produkter-och-avfall/Avfall/>

förbränning. Längst ner i hierarkin kommer deponering, som ska väljas endast om inget annat är möjligt.

2.2 Styrmedel vid avfallshanteringen

En rad styrmedel har skapats för att styra mot en avfallshantering som stämmer överens med avfallshierarkin och som bidrar till uppfyllande av avfallsmålen. Bland de administrativa styrmedlen kan nämnas miljöbalkens hänsynsregler, förbuden mot deponering av brännbart och organiskt avfall, kommunal avfallsplanering samt producentansvaret. Som ekonomiska styrmedel har bland annat införts skatt på deponi, skatt på avfall som förbränns samt statliga engångsstöd såsom lokala investeringsprogram (LIP) och stöd till klimatinvesteringsprogram (KLIMP). Stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen, vilket utvärderas i denna rapport, är också ett exempel på ett ekonomiskt styrmedel med syfte att förbättra och förenkla avfallshanteringen i samhället.

Miljöbalkens hänsynsregler gäller alla verksamheter och ska tillämpas vid tillståndsprovning, tillsyn och egenkontroll. Några av hänsynsreglerna är kunskapskravet, försiktighetsprincipen, produktvalsprincipen samt hushållnings- och kretsloppsprincipen. Den senare innebär att man ska hushålla med råvaror och energi samt utnyttja möjligheten till återanvändning och återvinning.

Förbuden mot deponering av brännbart avfall (från år 2002) och *organiskt avfall* (från år 2005) syftar till att öka resurshushållningen och minska miljöpåverkan.

Den kommunala avfallsplaneringen omfattar allt avfall i kommunen med precisering av vilka åtgärder som krävs för att erhålla en miljö- och resursmässigt lämplig avfallshantering.

Producentansvaret syftar till att minska mängden avfall, öka återvinningen samt uppnå en mer miljöanpassad produktutveckling.

Deponiskatten gör det mer kostsamt att deponera avfall och syftar därigenom till att öka återvinningen.

Skatten på avfallsförbränning infördes den 1 juni 2006 och syftar till att öka återvinningen av främst plast, minska koldioxidutsläppen och att öka kraftvärmeproduktionen.

De statliga investeringsstöden LIP (under perioden 1998 – 2001) och *KLIMP* (från 2003) syftade/syftar till att stärka det lokala klimatarbetet för att bidra till det svenska klimatmålet.

Stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen, slutligen, syftade till att stimulera fastighetsägare i befintliga flerbostadshus att inrätta utrymmen för källsortering.

2.3 Ansvarfördelning och utfall av hushållsavfallet

Hushållsavfall utgörs enligt Miljöbalken 15 § 2 av ”avfall som kommer från hushåll samt därmed jämförligt avfall från annan verksamhet”. Det rör sig om kärl- och säckavfall, grovavfall, trädgårdsavfall, farligt avfall, tidningar och returpapper samt förpackningar av olika slag. Före införandet

av det s.k. producentansvaret år 1994, hade kommunerna hela ansvaret för att samla in och ta hand om hushållsavfall.

I nedanstående tabell redovisas hur ansvaret fördelas mellan kommuner och producenter för olika avfallsfraktioner.

Tabell 1. Ansvaret för hushållsavfallet

Producenternas ansvar	Kommunernas ansvar
Tidningar/returpapper	Säck- och kärlosopor
Förpackningar av papper, metall, plast och glas	Grovavfall
Elavfall (tillsammans med kommunerna)	Trädgårdsavfall
	Farligt avfall
	Elavfall (tillsammans med Producenterna)

De produkter som omfattas av producentansvaret och som ingår i hushållsavfallet är tidningar och returpapper, förpackningar av olika slag samt elektriska och elektroniska produkter. Producentansvaret innebär att man lägger det fysiska och ekonomiska ansvaret för avfallet på producenter för sina respektive produktgrupper. I detta ansvar ingår bl.a. att tillhandahålla lämpliga insamlingssystem, att omhänderta avfallet på ett miljömässigt godtagbart sätt samt att uppnå återvinningsmålen³.

Kommunerna ansvarar för att samla in och ha hand om övrigt hushållsavfall bl.a. för den del av hushållsavfallet som läggs i soptunna eller i säck. Ca 30 procent av hushållens säck- och kärlosopor utgörs av förpackningar och returpapper som faller under producentansvaret⁴. Vidare ansvarar kommunerna för grovavfall och trädgårdsavfall. Grovavfall är hushållsavfall som är så tungt och skrymmande att det inte är lämpligt att samla in i säck eller kärl.

Kommunernas ansvarar också för farligt avfall och omfattar insamling, transport och behandling. Producentansvaret för elektriska och elektroniska produkter infördes år 2001 och kommunerna har samarbetat med producenterna för att ta hand om elavfallet. Kommunerna har åtagit sig att sköta all insamling från hushåll medan producenterna står för all behandling.

³ Naturvårdsverket (2006), "Samla in, återvinn! Uppföljning av producentansvaret 2005".

⁴ Svenska Renhållningsföreningen, RVF 2006. "Svenska Avfallshantering 2006". s 12

I nedanstående tabell redovisas den insamlade mängden hushållsavfall.

Tabell 2. Behandlad mängd hushållsavfall 2002-2005 (ton)

Avfallstyp	2002	2003	2004	2005
Farligt avfall	23 000	26 600	25 700	26 400
Materialåtervinning	1 294 820	1 313 760	1 384 760	1 474 280
Biologisk behandling	354 000	402 780	433 830	454 450
Förbränning med energiutvinning	1 675 180	1 867 670	1 944 290	2 181 890
Deponering	825 000	575 000	380 000	210 110
TOTALT	4 172 000	4 185 810	4 168 580	4 347 130

Källa: Svensk Avfallshantering 2006, RVF – Svenska renhållningsverksföreningen

Den totalt insamlade mängden hushållsavfall uppgick år 2005 till 4,35 miljoner ton, vilket är en ökning från närmast föregående år med 4,3 procent. Trots att olika styrmedel har verkat under den studerade perioden har den totala avfallsmängden således ökat.

I det farliga avfallet ingår färgburkar, batterier, lysrör, kemikalier, läkemedel etc. och den insamlade mängden uppgick år 2005 till 26 400 ton eller 0,6 procent av den totala mängden hushållsavfall.

Materialåtervinningens andel av den totala mängden insamlade hushållsavfall var 33,9 procent år 2005 eller 1,47 miljoner ton. I denna siffra ingår tidningar, förpackningar och elavfall, vilka omfattas av producentansvaret. Även den metallfraktion från hushållsavfallet som lämnas som grovavfall ingår.

År 2005 uppgick den biologisk behandlade avfallsmängden, antingen via rötning eller via kompostering, till 0,45 miljoner ton och utgjorde 10,5 procent av den totala mängden. Avfallet bestod av bl.a. av källsorterat matavfall, park- och trädgårdsavfall och utsorterat hushållsavfall.⁵

50,2 procent, eller 2,18 miljoner ton av den totala mängden insamlat hushållsavfall år 2005 gick till förbränning. Motsvarande siffror för år 2002 var 40,2 procent respektive 1,68 miljoner ton. Andelen av insamlad mängd hushållsavfall som utnyttjas för förbränning har således ökat kraftigt de senaste 3 åren.

År 2005 lades 0,21 miljoner ton på deponier, eller 4,8 procent av hushållsavfallet. Motsvarande siffror för år 2002 är 0,83 miljoner ton respektive 19,8 procent.

De åtgärder som satts in inom avfallsområdet har resulterat i en ökad källsortering och förändrad behandling av avfallet. Detta har lett till en minskat deponering medan materialåtervinning, biologisk behandling och förbränning med energiutvinning har ökat.

⁵ Svenska Renhållningsföreningen, RVF 2006. "Svenska Avfallshantering 2006", s 14.

2.4 Insamling av hushållsavfall

Att källsortera, återvinna samt minska mängden hushållsavfall som deponeras har varit en målsättning under ett antal år. En stor del av arbetet görs av hushållen som förutom att utföra själva källsorteringen också transporterar avfallet till en uppsamlingsplats. Dessa uppsamlingsplatser kan ligga i direkt anslutning till fastigheten där de bor eller på ett visst avstånd.

Säck- och kärlosopor samlas i regel in vid fastigheten. När det gäller produkter som omfattas av producentansvaret såsom förpackningar och returpapper är det vanligast att konsumenterna åker till återvinningsstationerna för att lämna dessa. Åter andra typer av hushållsavfall såsom grov- eller skrymmande avfall, miljöfarligt avfall och elavfall kan kräva att konsumenterna tar sig till en bemannad återvinningscentral för att bli kvitt avfallet.

Antalet återvinningsstationer beräknas uppgå till ca 6 000 stycken medan motsvarande siffra för återvinningscentraler är ca 700 stycken.⁶

I prop. 2002/03:117 konstaterade regeringen angående lämpliga insamlingssystem att producenternas insamlingssystem måste byggas ut utifrån de lokala förutsättningar som råder. Genom att ansvaret för hushållsavfallet delas mellan producenterna och kommunerna finns det anledning till att de gemensamt anpassar sina insamlingssystem för att göra det så enkelt som möjligt för konsumenterna. Insamling och källsortering av hushållsavfall bör därför, enligt propositionen, ske via en fastighetsnära insamling, dvs. på eller i anslutning till de enskilda fastigheterna.

I Naturvårdsverkets rapport angående det framtida producentansvaret⁷ ställer sig dock verket tveksam till en fortsatt utbyggnad av den fastighetsnära insamlingen. Som skäl anger Naturvårdsverket att det behövs mer forskning för att klargöra om och när fastighetsnära insamling av förpackningar och returpapper är samhällsekonomiskt försvarbart och miljömässigt motiverat. Och utan sådan kunskap kan Naturvårdsverket inte säga att insamlingen av dessa avfallsfraktioner företrädesvis ska ske via en fastighetsnära insamling i flerbostadshus.

Investeringsstödet för källsorteringsutrymmen infördes för att ytterligare främja hushållens sortering av sitt avfall. Tanken är helt enkelt att ju närmre vi har till ett källsorteringsutrymme – ju mindre extra besvär det innebär för oss att lämna vårt källsorterade avfall – desto mer benägna blir vi att göra det. Stödet ska alltså leda till att fler källsorteringsutrymmen byggs och att fler hushåll får tillgång till fastighetsnära insamling.

⁶ Svenska Renhållningsföreningen, RVF 2006. "Svenska Avfallshentering 2006", s 12

⁷ Naturvårdsverket (2006), *Framtida producentansvar för förpackningar och tidningar*, s 65

3. Målet med stödet

Stödet till investeringar i källsorteringsutrymmen infördes genom vårpropositionen för år 2004.

I propositionen skriver man att ”En särskild skattestimulans för investeringar i källsorteringslokaler i flerbostadshus bör införas under perioden den 1 januari 2005 till och med den 30 juni 2006.” Som skäl anges att ”I syfte att skapa bättre förutsättningar för sopsortering i hushållssektorn bör inrättande av källsorteringslokaler i flerbostadshus stimuleras. Ett arbete inleds därför inom regeringskansliet för att ta fram ett förslag till en särskild skattestimulans för investeringar i källsorteringsutrymmen i flerfamiljshus. En departementskrivelse ska skyndsamt tas fram och remissbehandlas. Förslaget ska kunna träda i kraft den 1 januari 2005 och gälla fram till och med den 30 juni 2006. Det totala skattebortfallet under perioden beräknas till 400 miljoner kronor.”

Stödets omedelbara mål var således att stimulera inrättandet av fastighetsnära källsorteringsutrymmen i flerbostadshus och därigenom skapa bättre förutsättningar för sopsortering i hushållssektorn.

I den departementspromemoria⁸ som togs fram som grund för regeringens förordning om utformningen av stödet, framgår att regeringens ambition är att servicen när det gäller hushållens möjligheter att lämna i från sig källsorterat avfall ska förbättras framöver. Man skriver också att i de områden där fastighetsnära insamling är möjligt, innebär detta normalt bäst service till de boende.

För att göra det möjligt att undersöka i vilken utsträckning stödet uppfyllt det avsedda målet krävs ett kvantitativt mål att relatera stödets utfall till. Då styrdokumentet inte ger några kvantitativa mål har ett sådant konstruerats utifrån följande:

- 400 miljoner kronor avsattes i ramanslag för utbetalning av stödet under perioden 1 januari 2005 till och med den 30 juni 2006.
- Enligt 5§ förordningen (2004:1387) om stöd till investeringar i källsorteringsutrymmen får stödet för varje utrymme uppgå till högst 100 000 kronor.

De medel man avsatt för skattestimulansen skulle således räcka till *åtminstone* 4 000 stycken källsorteringsutrymmen. I den mån alla sökande inte nådde den övre gränsen för stöd, skulle de avsatta medlen räcka till flera utrymmen än 4 000.

I ljuset av detta är det en rimlig utgångspunkt att skattestimulansen var tänkt att få till stånd *åtminstone* 4 000 nya eller utökade källsorteringsutrymmen i flerbostadshus.

För att kunna undersöka huruvida stödet har lett till en bättre service för de boende väljer vi att tolka bättre service som kortare avstånd till källsorteringsutrymmet och att sortering kan ske i fler fraktioner.

⁸ Miljödepartementet (2004), M2004/2140/Knb

4. Regelverkets utformning

Reglerna för stödet finns i förordningen (2004:1387) om stöd till investeringar i källsorteringsutrymmen och Boverkets föreskrifter och allmänna råd om stöd till investeringar i källsorteringsutrymmen (BFS 2005:2).

Stödet, som inte längre går att söka, riktade sig till ägare av flerbostadshus (lagfarna ägare och tomträttshavare) och avsåg åtgärder som påbörjats efter den 31 december 2004 och avslutats senast den 31 december 2006. Prövningen av rätten till stöd gjordes av länsstyrelsen i det län där fastigheten eller tomträtten var belägen samt av Boverket som överklagandeinstans. Stödet lämnades i form av kreditering på skattekonto.

För att man skulle kunna få stöd för inrättande av källsorteringsutrymme fanns bl.a. krav på att det efter åtgärderna skulle finnas fyra typer av fraktioner; förpackningar, returpapper, batterier och andra elektriska eller elektroniska produkter som inte var skrymmande. Vidare fanns krav på att avfallet skulle kunna hållas åtskilt och att utformningen av utrymmet skulle ske så att det på sikt var möjligt för de boende att lämna ifrån sig ovan nämnt avfall. Av förordningen går även att utläsa att det skulle röra sig om ett *utrymme*. Detta innebar, enligt Boverkets praxisbeslut, att det inte kunde saknas golv, väggar och tak. Åtgärderna fick, enligt bestämmelserna, inte heller vara en del av byggandet av ett nytt flerbostadshus eller en del av en ombyggnation som omfattade ett flerbostadshus i sin helhet. Inte heller kunde stöd medges om det fanns krav på inrättande om källsorteringsutrymme enligt andra bestämmelser.

Stödets storlek var 30 procent av material och arbetskostnader (ej insamlingskärl). Taket på stödbeloppet var 100 000 kronor. Från de stödberättigande kostnaderna skulle de första fem årens inbesparade kostnader dras av. Reglerna hade sin grund i EG-rätten, närmare bestämt i Gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till skydd för miljön (EGT C37, 3.2.2001, s.3.). Förenligheten med nämnda miljöskyddsriktlinjer var en förutsättning för införandet av stödet enligt den bedömning som gjordes av Europeiska kommissionen vid statsstödsprövningen under hösten 2004.

Om de stödberättigande kostnaderna var mindre än 25 000 kronor kunde inte stöd medges. Avdrag skulle göras med annat statligt eller kommunalt stöd som lämnats till samma åtgärd.

Ansökningsförfarandet var uppdelat i två steg. En ansökan om stöd skulle lämnas in inom tre månader från det att åtgärderna påbörjas. Efter en sådan ansökan fattade länsstyrelsen ett preliminärt beslut. När arbetet hade färdigställts skulle en särskild ansökan lämnas in. Ansökningstiden för denna var tre månader räknat från åtgärdernas färdigställande. När den särskilda ansökan beviljats av länsstyrelsen krediterades den lagfarne ägarens eller tomträttshavarens skattekonto med stödbeloppet.

Sista dag för ansökan om stöd var den 31 oktober 2006 om arbetet påbörjats efter den 31 juli 2006. Sista inlämningsdag för särskild ansökan var den 31 december 2006 om utrymmet färdigställts efter den 30 september 2006.

5. Hur många utrymmen har inrättats?

I detta kapitel görs en uppföljning av stödet. Måtten som redovisas är antal beviljade ärenden, antal källsorteringsutrymmen som kommit till, antal lägenheter som dessa betjänar, storlek på beviljade och krediterade belopp samt sökandes kostnader för att inrätta källsorteringsutrymmen

5.1 Antal ärenden som beviljats bidrag

Den siste mars 2007 hade totalt 542 ansökningar kommit in varav 411 beviljats stöd på totalt ca 44 miljoner kr varav 36 miljoner krediterats på skattekonto ⁹. Dessa beviljade ärenden innefattar totalt 688 källsorteringsutrymmen som betjänar ca 45 000 lägenheter. Det fanns en ram på totalt 400 miljoner så inte mer än ca 10 procent av anvisade medel kommer att ha förbrukats efter hela stödperioden. Tittar man på den regionala fördelningen är det framförallt Stockholms län (ca 10 miljoner kr) och Jönköpings län (ca 6 miljoner kr) som beviljats störst belopp. Relaterat till folkmängden är det Jönköpings län som ligger i topp följt av Östergötlands och Gotlands län medan Stockholms län ligger längre ner på listan. Se bilagan med månadsstatistik ¹⁰.

Tabell 3. Antal inkomna och beviljade ärenden fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Antal inkomna ärenden		Antal beviljade ärenden	
	Antal	Andel i %	Antal	Andel i %
Bostadsrättsföreningar	196	36%	135	33%
Hysesrätt (Allmännyttan)	197	36%	158	38%
Hysesrätt (Privat)	140	26%	113	27%
Övrigt	9	2%	5	1%
Totalt	542	100%	411	100%

⁹ I en del av de beviljade ärendena har pengarna ännu inte krediterats p.g.a. att slutligt utbetalningsbeslut ännu inte fattats.

¹⁰ I den bifogade månadsstatistiken finns det 410 beviljade ärenden i stället för 411. Att det är en differens på ett ärende beror på att de olika underlagen kördes fram med några dagars mellanrum.

Tabell 4. Antal källsorteringsutrymmen och antal lägenheter fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Antal		Antal lgh	
	utrymmen	Andel i %		Andel i %
Bostadsrättsföreningar	203	30%	15 328	34%
Hyresrätt (Allmännyttan)	317	46%	21 746	48%
Hyresrätt (Privat)	159	23%	7 618	17%
Övrigt	9	1%	763	2%
Totalt	688	100%	45 455	100%

Tabellerna ovan visar antalet ärenden respektive antal utrymmen och lägenheter fördelat mellan bostadsrättsföreningar, allmännyttans hyresrätter, hyresrätter med privata fastighetsägare samt övrigt¹¹. Samma indelning kommer att följa i flera tabeller nedan för att underlätta jämförelser.

Som nämndes inledningsvis kom det under stödperioden in 542 ansökningar om stöd motsvarande ett sökt belopp på ca 60 miljoner kr. Av de ansökningarna beviljades 411 ärenden och 105 fick avslag¹². Flest beviljade ärenden hade allmännyttan (158 stycken) följt av bostadsrättsföreningar (135 stycken) och hyresrätter med privata fastighetsägare (113 stycken). När det gäller antalet källsorteringsutrymmen i beviljade ärenden uppgick dessa till 688 stycken.

Allmännyttan står för störst andel av ärendena (38 procent) och störst andel källsorteringsutrymmen (46 procent). Antalet lägenheter som, genom stödet, kommer att ha en fastighetsnära insamling uppgår till drygt 45 400 stycken. Allmännyttan står för 48 procent av det totala antalet lägenheter vilket är något högre än dess andel av utrymmen och betydligt större än dess andel av antalet beviljade ärenden. Allmännyttans beviljade ärenden har alltså innehållit fler utrymmen och lägenheter än de övriga gruppernas.

Tabell 5. Genomsnittligt antal lägenheter/utrymme per upplåtelseform

Upplåtelseform	Antal lgh/utrymme
Bostadsrättsföreningar	76
Hyresrätt (Allmännyttan)	69
Hyresrätt (Privat)	48
Övrigt	85
Genomsnitt	66

Bostadsrättsföreningar har flest lägenheter per utrymme (76 stycken) tätt följda av allmännyttan (69). Hyresrätter i privata fastigheter har betydligt färre lägenheter per utrymme (48). Det är tydligt att för den senare gruppen har det rört sig om mer småskaliga projekt.

¹¹ Gruppen Övrigt består av hyresrätter som ägs av Primärkommun samt Annan ägarklass, samfällighet dödsbo m.fl. Den här gruppen är så liten att den inte kommer att kommenteras i rapporten.

¹² En redovisning av olika avslagsskäl kommer i ett senare avsnitt.

5.2 Kostnader för att inrätta källsorteringsutrymmen bland beviljade ärenden

Här följer en redovisning av de kostnader som de sökande har haft i samband med att de installerat källsorteringsutrymmen. I kostnaderna ingår de stödberättigande kostnaderna för arbete och material (inklusive moms). Kostnad för insamlingskärl har inte tagits med i redovisningen eftersom det inte varit en stödberättigande kostnad och därför bara angivits i vissa fall.

Tabell 6. Total kostnad i kronor för källsorteringsutrymmen fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Total kostnad, inkl. moms	Andel i %
Bostadsrättsföreningar	58 032 744	29%
Hyresrätt (Allmännyttan)	113 844 778	56%
Hyresrätt (Privat)	27 522 554	14%
Övrigt	3 971 162	2%
Totalt	203 371 238	100%

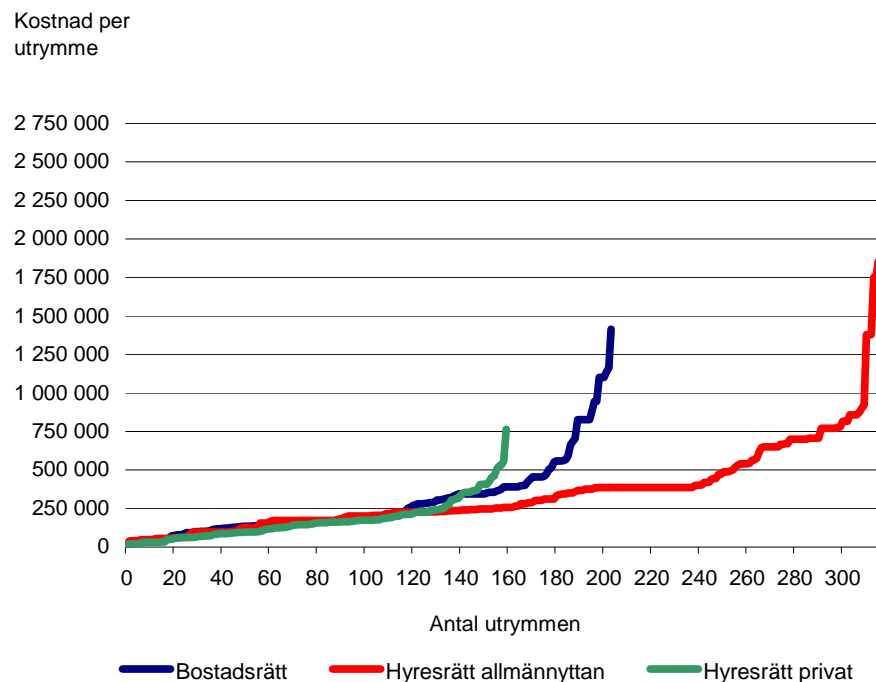
Den totala kostnaden för samtliga ärenden som beviljats bidrag uppgick till 203,4 miljoner kr. Allmännyttan stod för 56 procent av dessa, bostadsrättsföreningar för 29 procent medan privata fastighetsägare med hyresrätter stod för 14 procent. Allmännyttan har alltså en ännu större andel av kostnaderna jämfört med dess andel av utrymmen och lägenheter.

Tabell 7. Genomsnittlig material- och arbetskostnad i kronor per utrymme fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Materialkostnad per utrymme	Arbetskostnad per utrymme	Total kostnad per utrymme
Bostadsrättsföreningar	127 566	158 309	285 876
Hyresrätt (Allmännyttan)	175 947	183 184	359 132
Hyresrätt (Privat)	98 610	74 486	173 098
Övrigt	285 655	155 584	441 240
Totalt	150 363	145 234	295 598

Allmännyttan har den högsta genomsnittliga kostnaden per utrymme (359 132 kr) medan privata fastighetsägare med hyresrätter hade den lägsta kostnaden per utrymme (173 098 kr). Det är både när det gäller arbetskostnad och materialkostnad som allmännyttan ligger på en betydligt högre nivå än de andra båda grupperna

Diagram 1 Genomsnittlig kostnad i kronor per utrymme och upplåtelseform.

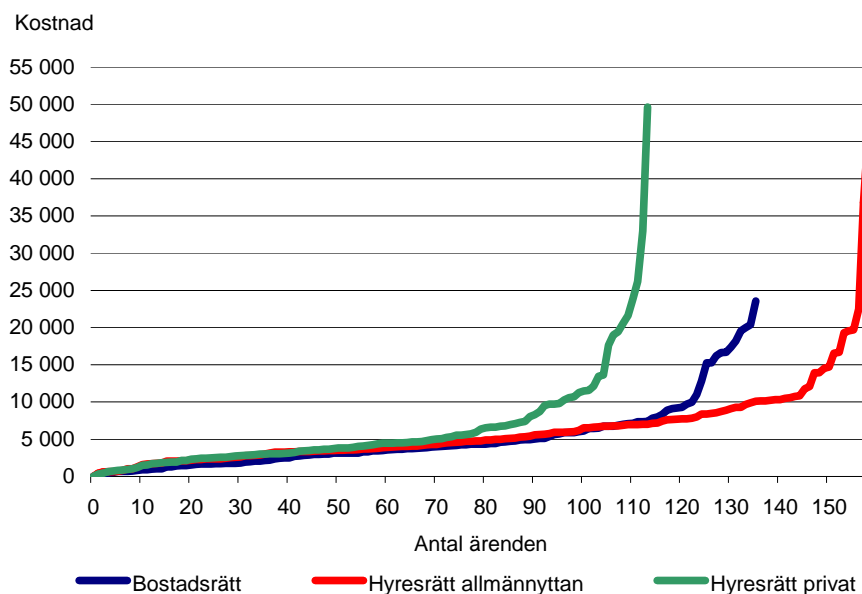
Diagrammet ovan ger en mer tydlig bild över kostnaderna per utrymme för de tre grupperna. För ärenden med ett utrymme visas den exakta kostnaden för det utrymmet. För ärenden med flera utrymmen används här den genomsnittliga kostnaden per utrymme. Det innebär t.ex. att för ett ärende med två installerade källsorteringsutrymmen så blir kostnaden samma för båda utrymmen (dvs. den genomsnittliga kostnaden). Alla tre grupper ligger relativt jämnt för de första ca 120 utrymmena men allmännyttan och bostadsrättsföreningar har fler utrymmen med riktigt höga kostnader. Bostadsrättsföreningar har 27 utrymmen (13 procent) med en kostnad över 500 000 kr och allmännyttan har 64 (20 procent) sådana utrymmen medan privata fastighetsägare med hyresrätter enbart har 5 utrymmen (3 procent) med en kostnad över 500 000 kr.

Tabell 8. Genomsnittlig kostnad i kronor per lägenhet fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Kostnad/lägenhet
Bostadsrättsföreningar	3 786
Hyresrätt (Allmännyttan)	5 235
Hyresrätt (Privat)	3 613
Övrigt	5 205
Alla upplåtelseformer	4 474

Den genomsnittliga kostnaden per lägenhet är 4 474 kr per lägenhet totalt sett. För bostadsrätter och hyresrätter med privata fastighetsägare, ligger den genomsnittliga kostnaden per lägenhet avsevärt lägre (3 786 kr/lägenhet respektive 3 613 kr/lägenhet) än för allmännyttan. Mer detaljer runt kostnader finns i en bilaga där man också kan se hur kostnaderna varierar mellan hur många utrymmen som finns per ärende.

Diagram 2 Kostnad i kronor per lägenhet per ärende och upplåtelseform för alla beviljade ärenden, kr

Diagrammet visar hur kostnad i kr per lägenhet fördelar sig mellan de tre grupperna. Kostnaderna ligger relativt jämnt mellan grupperna för de ca 70 ärenden med lägst kostnad per lägenhet. Därefter ökar spridningen då allmännyttan har en större andel ärenden med en kostnad över 5 000 kr per lägenhet (48 procent) medan bostadsrättsföreningar har en andel på 34 procent och privata fastighetsägare med hyresrätter 39 procent.

Tabell 9. Kostnader i kronor för samtliga utrymmen (exklusive gruppen övriga)

Upplåtelseform	Arbets- kostnad	Andel arbets- kostnad	Material- kostnad	Andelmaterial- kostnad	Totalt
Bostadsrätts- föreningar	32 136 835	55%	25 895 909	45%	58 032 744
Hysesrätt (Allmännyttan)	58 069 429	51%	55 775 349	49%	113 844 778
Hysesrätt (Privat)	11 843 413	43%	15 679 141	57%	27 522 554
Summa	102 049 677	51%	97 350 399	49%	199 400 076

Det är värt att notera att materialkostnaden är högre än arbetskostnaden för privata hyresrätter (står för 57% av den totala kostnaden) medan det omvända gäller för bostadsrättsföreningar och allmännyttan där arbetskostnaden står för lite mer än hälften av den totala kostnaden.

Tabell 10. Arbetstimmar, arbetstimmar per utrymme och arbetskostnad per arbetstimme i de olika grupperna

Upplåtelseform	Arbetstimmar	Arbetstimmar per utrymme (nya och utökade)	Arbetskostnad per arbets- timme
Bostadsrättsföreningar	63 435	312	506
Hysesrätt (Allmännyttan)	116 002	365	500
Hysesrätt (Privat)	32 790	206	361
Totalt	212 227	316	480

Allmännyttan använder flest arbetstimmar per utrymme (365 timmar) medan privata fastighetsägare med hyresrätter använder minst (206 timmar). De privata fastighetsägarna har också en betydligt lägre arbetskostnad per arbetstimme (361 kr/timme) jämfört med ca 500 kr/timme för de två andra grupperna. Att privata hyresrätter använder så mycket färre arbetstimmar än de båda andra kan bero på att man utfört en större del av arbetet själv. Anmärkningsvärt är dock att arbetskostnaden per arbetstimme är så pass mycket högre för allmännyttan och bostadsrättsföreningar jämfört med privata hyresrätter som alltså både använder färre arbetstimmar och har en lägre kostnad för dessa.

5.3 Beviljat stöd bland ärenden

Nedan följer en redovisning av hur beviljat stöd fördelat sig i de olika grupperna.

Tabell 11. Totalt beviljat belopp i kronor för källsorteringsutrymmen fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Beviljat belopp	Andel i %
Bostadsrättsföreningar	12 490 716	28%
Hysesrätt (Allmännyttan)	23 096 091	53%
Hysesrätt (Privat)	7 513 229	17%
Övrigt	739 680	2%
Totalt	43 839 716	100%

Allmännyttan har fått mer än hälften av det totala beviljade stödet (23 miljoner kr), vilket i stort sett motsvarar andelen av kostnaderna men är något lägre förmodligen p.g.a. att stödets begränsningar har dragit ner stödbeloppen något.¹³

Tabell 12. Genomsnittligt beviljat stöd i kronor per utrymme och lägenhet samt genomsnittlig stödandel fördelat på upplåtelseform

Upplåtelseform	Stöd/utrymme	Stöd/lgh	Stödandel
Bostadsrättsföreningar	61 531	815	22%
Hysesrätt (Allmännyttan)	72 858	1 062	20%
Hysesrätt (Privat)	47 253	986	27%
Övrigt	82 187	969	19%
Totalt	63 721	964	22%

Allmännyttan har alltså fått mer stöd per utrymme (72 858 kr) än övriga kategorier, vilket givetvis avspeglar de högre kostnader som allmännyttan har haft. Det genomsnittliga stödet per utrymme totalt sett hamnar på 63 721 kr. Stöd per lägenhet ligger på ca 1000 kr per lägenhet där allmännyttan ligger något högre än de övriga grupperna även här.

Den genomsnittliga stödandelen ligger på runt 22 procent totalt sett. Stöd har kunnat lämnas för upp till 30 procent av arbetskostnader och materialkostnader. Att andelen statlig finansiering understiger denna nivå med åtta procentenheter beror bl.a. på maxgränserna i stödet. Den genomsnittliga kostnaden per utrymme för allmännyttan ligger på 359 000 kr medan både bostadsrättsföreningar och privata hyresrätter har betydligt lägre genomsnittlig kostnad per utrymme (286 000 kr respektive 173 000

¹³ Sökande ska göra avdrag för inbesparade kostnader som investeringen medfört under de fem första åren efter investeringen. Stödets storlek får högst uppgå till 100 000 kronor per källsorteringsutrymme, vilket motsvarar en stödberättigad kostnad på 333 333 kr.

kr). Det innebär att allmännyttan oftare har fått stödet begränsat än de övriga och det förklarar den lägre stödandelen.

5.4 Antalet ärenden som avslagits

Av de 542 ansökningar som kom in under stödperioden avslog länsstyrelsen sammanlagt 105 ärenden¹⁴. 47 stycken av dessa avslogs för att ansökan inte inkommit inom tre månader från påbörjandet eller före den 31 oktober 2006. 17 stycken avslogs för att utrymmet inte haft alla fyra fraktioner som krävdes (i 90-95 procent saknades sortering av elektriska och elektroniska produkter), 8 för att åtgärderna inte innebar inrättande av ett utrymme, 8 för att åtgärderna varit en del av byggandet av ett nytt flerbostadshus eller en ombyggnation som omfattar ett flerbostadshus i sin helhet med utrymmet som följdkrav, 7 för att projektet färdigställts för sent (efter den 31 december 2006), 3 för att stöd inte söktes för stödberättigande åtgärder, 2 för att åtgärderna inte utfördes i flerbostadshus (villor i samfällighet), 1 för att det inte var bostadshus (dagens), 1 för att annat stöd hade lämnats, 1 för att det var påbörjat före 1 januari 2005 och slutligen blev 1 ärende återkallat på sökandens begäran. Till dessa avslag tillkom ytterligare 9 avslag som berodde på att ansökan om kreditering kommit in senare än tre månader efter att åtgärderna *färdigställts*.

Bland avslagsgrunderna utmärker sig tidsfristerna för ansökan om stöd som den absolut vanligaste, vilket förstärks av avslagen p.g.a. tidsfristen för krediteringsansökan gått ut. Det kan också konstateras att inrättande av fraktion för elektriska och elektroniska produkter av någon anledning inte genomförts i 17 ärenden vilket medförde att dessa inte kunnat medges stöd.

Länsstyrelsernas beslut har inte ändrats i de ärenden som har överklagats till Boverket. Besluten har vunnit laga kraft efter verkets prövning.

Slutsatsen kan dras att om tidsfristerna för ansökan varit mer generöst tilltagna kunde ett betydligt större antal sökande ha beviljats stöd. Tre månader har varit för kort tid.

¹⁴ Det finns även ett trettiotal ärenden som avskrivits eller återkallats.

6. Utvärdering av stödet

I detta kapitel presenteras Boverkets utvärdering av källsorteringsstödet. Utvärderingen bygger dels på resultat från telefonintervjuer med 102 fastighetsägare som har erhållit stöd, en snabbenkät till länsstyrelserna¹⁵ och Boverkets statistik, dels på studier av litteratur inom avfallsområdet.

Syftet med utvärderingen är att dels utröna olika aspekter bland de fastighetsägare som faktiskt har erhållit stöd, dels söka efter förklaringar till varför utnyttjandet av stödet blev så lågt. Av naturliga skäl är den senare aspekten mer svårfångad än den förra, på grund av att Boverket inte har uppgifter om potentiella fastighetsägare som skulle ha kunnat söka stöd och få det beviljat, men som ändå inte gjorde det.

Kapitlet inleds med ett metodavsnitt, som beskriver hur telefonundersökningen med fastighetsägarna har genomförts. Därefter, i avsnitt 6.2 till 6.4 redovisas resultaten från telefonintervjuerna för att ta reda på hur avgörande stödet var för, och orsakerna till, inrättandet av källsorteringsutrymmena. Dessutom redovisas hur avfallssorteringen har förändrats, med avseende på antal fraktioner och avstånd för de boende, som en följd av den fastighetsnära insamlingen. Avsnitt 6.5 behandlar hur väl målet med stödet har uppfyllts. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om tänkbara förklaringar till varför inte fler fastighetsägare har sökt stödet. Denna del är mer av resonemangskaraktär och baseras förutom på slutsatser av telefonintervjuerna också på litteraturstudier inom avfallsområdet, Boverkets statistik om stödet samt enkätsvar från länsstyrelser angående stödets information, utnyttjande och administration.

6.1 Metod i telefonundersökningen

Under perioden 2 april till 21 maj intervjuade Boverket ett urval av fastighetsägare som har erhållit stöd¹⁶. Ärendena delades in i sex olika grupper utifrån upplåtelseform och antal inrättade källsorteringsutrymmen. I var och en av dessa grupper gjordes ett obundet slumpmässigt urval på 20 ärenden. 102 av 120 fastighetsägare svarade, vilket ger en svarsfrekvens på 85 procent (se tabell 17 nedan).¹⁷

¹⁵ I slutet av april skickade Boverket en enkät med frågor om stödets information, utnyttjande och administration till länsbostadsdirektörerna på länsstyrelserna. De fick tio dagar på sig att inkomma med svar. Totalt svarade fjorton länsbostadsdirektörer på enkäten, som bifogas i bilaga 7.

¹⁶ Enkäten som användes i telefonintervjuerna redovisas i bilaga 6.

¹⁷ Att 18 fastighetsägare inte har svarat beror främst på att ansvariga personer inte har varit anträffbara eller inte längre arbetar kvar på företaget eller i föreningen.

Tabell 13 Boverkets telefonundersökning med fastighetsägare som har erhållit stöd

Upplåtelseform	Totalt antal beviljade ärenden	Urval i undersökningen	Svarsfrekvens
Bostadsrätt, 1 utrymme	110	20	17 (85 %)
Bostadsrätt, > 1 utrymme	25	20	18 (90 %)
Hyresrätt (allmännyttan), 1 utrymme	110	20	17 (85 %)
Hyresrätt (allmännyttan), > 1 utrymme	48	20	16 (80 %)
Hyresrätt (privat), 1 utrymme	87	20	20 (100 %)
Hyresrätt (privat), > 1 utrymme	26	20	14 (70 %)
Totalt ¹⁸	406	120 (30 %)	102 (85 %)

Respondenterna i intervjuerna var de personer som var angivna som kontaktpersoner på ansökan till stödet. Dessa personer var ordförande i bostadsrättsföreningar, projektledare, miljöansvariga på företaget, fastighetsförvaltare, ägare av fastighetsbolag etc. Överlag var de flesta av respondenterna som intervjuades väl insatta i de aktuella ärendena och kunde ge svar på de flesta av frågorna rörande avfallshanteringen i fastigheterna. Dock upplevde Boverket att alla inte hade heltäckande kunskap i de frågor som rörde källsorteringsutrymmenas ekonomi, vilket visade sig genom att detaljerad information inte kunde ges angående exempelvis återbetalningstid och finansiering av investeringen.

Ett annat problem var att fastighetsägare (främst allmännyttiga företag) som hade fått stöd för flera olika fastigheter, i bland svårt att urskilja det specifika ärendet som intervjun avsåg från det totala beståndet av fastigheter som fick stöd.

6.2 Skulle källsorteringsutrymmena ha inrättats även utan stöd?

I den ovan beskrivna telefonundersökningen var en av frågorna: ”Skulle investeringen ha genomförts även utan stöd?” Hela 80 procent av fastighetsägarna svarade ja på denna fråga. En del fastighetsägare menade dock att investeringen skulle ha skett senare och i en mer begränsad omfattning utan stödet. Med andra ord, åtta av tio fastighetsägare skulle ha inrättat källsorteringsutrymmen nu eller om ett par år även utan stöd. För dessa stödmottagare hade stödet sålunda ingen effekt för *själva investeringsbeslutet*, emellertid eventuellt för tidpunkten och omfattningen.

¹⁸ Totalt erhöll 411 fastighetsägare stöd. Fem fastighetsägare var inte bostadsrätter, allmännyttiga eller privata hyresrätter, utan ägs istället av dödsbon, primärkommuner och samfälligheter.

Det finns dock skillnader mellan upplåtelse- och ägarformer. I de privata hyresrätterna skulle källsorteringsutrymmen ha byggts i 94 procent av fallen även utan stöd. För bostadsrätt var motsvarande andel 83 procent, och för de allmännyttiga bolagen 64 procent. Sålunda var stödet mestadels av avgörande betydelse i de allmännyttiga bolagen.

Skillnader i stödets betydelse uppvisas också utifrån hur många källsorteringsutrymmen man har inrättat. Om endast ett utrymme inrättades skulle tre fjärdedelar av dessa ha byggts även utan stöd. Om flera utrymmen skapades, var stödet utslagsgivande i lägre grad (i 87 procent av fallen skulle utrymmena ha uppförts utan stöd). En möjlig anledning är att kostnaden per utrymme sjunker med ökat antal utrymmen, vilket i sig torde medföra att incitamenten att söka stödet är större om endast ett utrymme inrättas.

För hela populationen (de fastighetsägare som har beviljats stöd) är den skattade andelen fastighetsägare som skulle ha inrättat källsorteringsutrymme även utan stöd 76,5 procent¹⁹. Med uträkning av ett 95-procentigt konfidensintervall framkommer att mellan 69,0 och 84,0 procent av de fastighetsägare som har sökt och fått stöd skulle ha inrättat källsorteringsutrymmen även utan stödet.

6.3 Varför har källsorteringsutrymmen inrättats?

Telefonundersökningen innefattade också frågor som behandlar orsakerna till varför källsorteringsutrymmen har inrättats. Från svaren från fastighetsägarna framgår att initiativen till investeringarna nästan uteslutande togs av fastighetsägarna själva. Det har således inte funnits några direkta krav från kommunerna eller materialbolagen på hur sophanteringens ska fungera.

En fråga som ställdes till fastighetsägarna var: "Vilket eller vilka huvudsakliga motiv fanns för investeringen?". Respondenterna kunde i svaret ange ett eller flera skäl till varför källsorteringsutrymmen har konstruerats. Svaren på frågan redovisas nedan i tabell 18 utifrån de fem motiv som ansågs mest betydelsefulla.

¹⁹ Noteras bör att medelvärdena för respektive grupp har vägts i förhållande till gruppstorlekarna (antal beviljade ärenden fördelat på upplåtelseform och antal utrymmen) och inte i förhållande till urvalsstorlekarna (urvalet i telefonundersökningen).

Tabell 14. Huvudsakliga motiv till inrättandet av källsorteringsutrymmen, andelar, totalt och uppdelat per upplåtelseform och antal inrättade utrymmen²⁰.

Huvudsakliga motiv till investeringen	Bostadsrättsföreningar	Hyresrätt (allmännyttan)	Hyresrätt (privat)	1 utrymme	> 1 utrymme	Totalt
Förbättrad service och tillgänglighet för de boende	74,3 %	51,5 %	64,7 %	79,6 %	45,8 %	63,7 %
Bidrag till en bättre miljö	60,0 %	78,8 %	47,1 %	50,0 %	75,0 %	61,8 %
Arbetsmiljöskäl	45,7 %	42,4 %	44,1 %	37,0 %	52,1 %	44,1 %
Lönsam investering	22,9 %	24,2 %	20,6 %	11,1 %	35,4 %	22,5 %
FNI bedömdes bli tvingande i framtiden	8,6 %	12,1 %	14,7 %	9,3 %	14,6 %	11,8 %

FNI = Fastighetsnära insamling.

Källa: Boverkets telefonintervjuer med fastighetsägare som erhållit stöd till källsorteringsutrymmen.

Det främsta skälet var att förbättra servicen och tillgängligheten för de boende. Detta argument var mest påtagligt hos bostadsrättsföreningarna och de privata hyresrätterna (mellan 65 och 75 procent), medan motsvarande andel för de allmännyttiga hyresrätterna var cirka 50 procent. Att förbättra sophanteringen för de boende var betydligt viktigare när endast ett utrymme inrättades jämfört med när flera utrymmen skapades. Det kan bero på att sådana fastigheter kännetecknas av att de ofta ligger i tätbebyggda områden, att flerbostadshusen har en eller två ingångar, att de inte har någon stor innergård med plats för källsortering och sopor och att de tidigare hade *ett* soprum på bottenvåningen eller i källaren. Dessutom, denna typ av fastigheter är vanliga i storstädernas innerstadsområden där avståndet till återvinningsstationer är längre än i andra delar av landet.

Det näst främsta skälet var att fastighetsägaren ville ge sitt bidrag till en bättre miljö. Detta var mycket tydligt i de allmännyttiga bostadsbolagen, där 79 procent angav att det var ett av de huvudsakliga motiven. En förklaring är att många allmännyttiga fastighetsbolag har en miljöpolicy, inom vilken en ökad grad av källsortering inryms. Miljöskälet har också varit av vikt för bostadsrättsföreningarna (60 procent), medan det hos de privata hyresfastighetsägarna var avgörande i 47 procent av fallen. En skillnad uppvisas också utifrån antal utrymmen, då miljöargumentet är starkare om fler utrymmen har inrättats.

Det tredje främsta motivet var arbetsmiljöskäl (ca 45 procent). Drygt hälften av de tillfrågade fastighetsägarna uppgav att sophanteringen fungerade dåligt före investeringen. En del fastighetsägare ville flytta ut soprummen från bostadsfastigheterna, andra önskade minska transportproblemen eller öka möjligheten till sortering i fler fraktioner.

²⁰ Tabell 18 redovisar fastighetsägarnas svar på frågan "Vilket eller vilka huvudsakliga motiv fanns för investeringen?"

Att investera i källsorteringsutrymmen ses sällan som en lönsam investering. 22 procent av fastighetsägarna angav lönsamhetsskäl som ett huvudsakligt motiv. Det är främst allmännyttiga bolag som har inrättat fler än ett utrymme som har ansett att investeringen är lönsam. Att fastighetsnära insamling kan komma att bli tvingande i framtiden har inte heller varit något viktigt argument. Endast i 12 procent av fallen angavs det som ett huvudsakligt skäl.

Ytterligare skäl som fastighetsägarna har uppgivit i telefonundersökningen är exempelvis ökad säkerhet, dvs. att obehöriga personer inte ska kunna få tillträde till soprummen, och kommunens avfallstaxsystem. Många kommuner har skilda taxor för olika typer avfall. Dessutom, en del kommuner baserar taxorna utifrån vikt, andra utifrån volym. Från telefonintervjuerna framkommer att några fastighetsägare som möter en taxa utifrån vikt ser ett problem i detta, eftersom det finns ekonomiska incitament att lämna avfall hos andra fastighetsägare. Vid en volymbaserad avfallstaxa minskar dessa drivkrafter. Trots dessa kommentarer från vissa fastighetsägare torde storleken och utformningen av avfallstaxorna ha varit av mindre betydelse för inrättandet av utrymmen, eftersom taxorna trots investeringen har stigit eller varit oförändrade i närmare 55 procent av ärendena.

Sammantaget, svaren från telefonintervjuerna visar att fastighetsägarna själva har tagit initiativ till investeringen. Den företagsekonomiska lönsamheten eller eventuella lagkrav på fastighetsnära insamling har *inte* haft någon större inverkan på investeringsbeslutet. Istället har miljöskäl, förbättrad service och tillgänglighet för de boende samt en bättre arbetsmiljö varit avgörande. För bostadsrättsföreningar och privata hyresfastighetsägare har servicen och tillgängligheten för de boende varit viktigast, medan miljöskälen har vägt tyngst för allmännyttan.

Finansiering

Ett källsorteringsutrymme kostar i genomsnitt ca 300 000 kr. En del av investeringen, maximalt 30 procent, finansieras av det statliga stödet. Dock måste en betydande del av investeringen finansieras på annat sätt. En fråga som ställdes till fastighetsägarna var: "Hur betalas investeringen, förutom via det statliga stödet?" Från svaren framgår att investeringen huvudsakligen har finansierats i den löpande verksamheten. Bland allmännyttan och bostadsrättsföreningarna har finansieringen dock till liten del skett genom lägre avfallstaxor, främst för hushållssopor. I några få fall har hyrorna eller avgifterna höjts. Ingen fastighetsägare har erhållit ersättning från entreprenörerna.

6.4 Hur har sorteringen av avfallet förändrats?

Ett delsyfte med att stimulera inrättandet av källsorteringsutrymmen i flerbostadshus var att främja källsortering i ett flertal fraktioner. För att fastställa hur detta delsyfte har uppnåtts ställde Boverket i telefonintervjuerna följande frågor: "I vilka fraktioner sorterades avfallet före stödet?" och "Vilka avfallsfraktioner ingår i de nya utrymmena?".

Tabell 15 Andel sortering av förpackningar, returpapper, batterier och elektronik före och efter investeringen (totalt och uppdelat på upplåtelseformer)²¹

Fraktioner	Bostadsrättsföreningar, före investering	Bostadsrättsföreningar, efter investering	Hysesrätt (allmännyttan), före investering	Hysesrätt (allmännyttan), efter investering	Hysesrätt (privat), före investering	Hysesrätt (privat), efter investering	Totalt, före investering	Totalt, efter investering
Förpackningar	25,7 %	100 %	30,3 %	100 %	33,3 %	100 %	29,7 %	100 %
Returpapper	37,1 %	100 %	57,6 %	100 %	36,4 %	100 %	43,6 %	100 %
Batterier	22,9 %	100 %	18,2 %	100 %	9,1 %	100 %	16,8 %	100 %
Elektronik	11,4 %	82,9 %	18,2 %	100 %	0 %	84,8 %	9,9 %	89,1 %

Källa: Boverkets telefonintervjuer med fastighetsägare som erhållit stöd till källsorteringsutrymmen.

Tabell 15 ovan visar att sorteringen av förpackningar och framförallt returpapper var relativt utbredd även före inrättandet av källsorteringsutrymmet. Däremot förekom inte sortering av batterier och elektroniska produkter i någon större utsträckning tidigare. I och med inrättandet av källsorteringsutrymmet fick alla fastigheter full täckning beträffande sortering av förpackningar, returpapper och batterier. Dock har alla utrymmen inte sortering av elektroniska produkter²². Resultaten visar således att stödet har bidragit till att främja källsortering i ett flertal fraktioner, särskilt vad gäller batterier och elektroniska produkter.

Ovanstående frågor innefattade också hur sorteringen av hushållsavfall i brännbart respektive komposterbart var före och efter investeringen. Syftet med det var att undersöka hur inrättandet av källsorteringsutrymmen har påverkat sorteringen av avfall som inte omfattas av producentansvaret. Svaresresultatet, vilket visas i tabell 20 nedan, visar att knappt 15 procent av fastigheterna hade sådan sortering före investeringen, och att andelen ökade till närmare 50 procent efter investeringen. Ökningen var mest markant i det allmännyttiga flerbostadsbeståndet. Sålunda torde en ökad sortering av hushållsavfallet anses som en positiv bieffekt av stödet.

²¹ Tabell 19 redovisar fastighetsägarnas svar på frågorna ”I vilka fraktioner sorterades avfallet före stödet?” respektive ”Vilka avfallsfraktioner ingår i de nya utrymmena?”

²² Att inte alla utrymmen har möjlighet att sortera elektroniska produkter är anmärkningsvärt, eftersom detta var ett av kraven för att erhålla stöd.

Tabell 16 Andel sortering av hushållssopor i brännbart och komposterbart före och efter investeringen (totalt och uppdelat på upplåtelseformer)²³

Fraktioner	Bostadsrättsföreningar, före investering	Bostadsrättsföreningar, efter investering	Hyresrätt (allmännyttan), före investering	Hyresrätt (allmännyttan), efter investering	Hyresrätt (privat), före investering	Hyresrätt (privat), efter investering	Totalt, före investering	Totalt, efter investering
Brännbart	20,0 %	42,9 %	6,1 %	60,6 %	15,2 %	42,4 %	13,9 %	48,5 %
Komposterbart	20,0 %	37,1 %	9,1 %	63,6 %	12,1 %	36,4 %	13,9 %	45,5 %

Källa: Boverkets telefonintervjuer med fastighetsägare som erhållit stöd till källsorteringsutrymme

Ett annat delsyfte med stödet var att förbättra de boendes möjligheter att lämna källsorterat avfall. Boverket ställde frågorna ”Hur långt är det till närmaste återvinningsstation från fastigheten?” och ”Hur nära har de boende till en fastighetsnära insamling efter stödet?” för att få en indikation på hur detta delsyfte har uppnåtts. Svaren från fastighetsägarna visar att avståndet för de boende att lämna det källsorterade avfallet har minskat avsevärt. Innan källsorteringsutrymmena fanns var det tidigare avståndet per lägenhet till återvinningsstationerna i genomsnitt 1,1 km. Efter investeringen är det genomsnittliga avståndet per lägenhet till källsorteringsutrymmena under 100 meter. Med andra ord, tillgängligheten för de boende att lämna sitt sorterade avfall har ökat högst väsentligt.

6.5 Har målet uppnåtts?

Huvudmålet med stödet är att stimulera inrättandet av källsorteringsutrymmen i flerbostadshus. Som presenterades i kapitel 3. Målet med stödet, framgår det inte i några politiska styrdokument vad det kvantitativa målet är, dvs. hur många nya källsorteringsutrymmen som förväntas tillkomma. Boverket har därför genom att sätta stödets ekonomiska ramar i relation till maximalt stöd per källsorteringsutrymme, konstruerat ett implicit mål för stödet.

Eftersom 400 miljoner kronor avsattes i ramanslag och det maximala stödet per utrymme var 100 000 kr, innebär det att åtminstone 4 000 källsorteringsutrymmen skulle ha kunnat erhålla stöd.

Boverkets statistik visar att 411 fastighetsägare med hjälp av stödet har byggt 688 källsorteringsutrymmen. Det betyder att drygt 17 procent av de 4 000 källsorteringsutrymmen som var målet, har kommit till stånd. Med andra ord, den kvantitativa målsättningen med stödet har inte uppnåtts.

²³ Tabell 20 redovisar fastighetsägarnas svar på frågorna ”I vilka fraktioner sorterades avfallet före stödet?” respektive ”Vilka avfallsfraktioner ingår i de nya utrymmena?” avseende brännbart och komposterbart avfall.

6.6 Tänkbara förklaringar till varför fler fastighetsägare inte har sökt stöd

Enligt en utredning från Renhållningsverksföreningen (RVF) är ca 46 procent av samtliga hushåll i flerbostadshus anslutna till fastighetsnära insamling²⁴. Det innebär att ca 54 procent, motsvarande uppskattningsvis 70-75 000 flerbostadshus, inte har tillgång till fastighetsnära insamling²⁵. En fråga man kan ställa sig är varför inte fler ägare till flerbostadshus som inte har fastighetsnära insamling har sökt stöd för att bygga källsorteringsutrymmen.

Bristande lönsamhet

En av förklaringarna kan vara att det inte anses lönsamt. I Boverkets telefonundersökning angav endast 22 procent av fastighetsägarna att företagsekonomisk lönsamhet var ett huvudsakligt skäl för investeringen. I undersökningen ställdes också frågan ”Hur lång återbetalningstid är det på investeringen?”. Den uppskattade genomsnittliga ekonomiska återbetalningstiden uppgick till 16 år. Dock svarade endast 56 fastighetsägare på frågan, vilket gör skattningen mycket osäker.

Den genomsnittliga investeringskostnaden för ett källsorteringsutrymme uppgick enligt Boverkets statistik till närmare 300 000 kr. Till detta kan dessutom avfallstaxehöjningar, ökade kostnader för drift och underhåll, hyresförluster för lokaler som nu blir källsorteringsutrymmen samt ett reducerat stöd på grund av att inbesparade kostnader från investeringen minskar stödbeloppet, påverka lönsamheten. Dessa ökade kostnader och minskade intäkter finansieras nästan helt och hållet i den löpande verksamheten. Om fastighetsägaren har svårt att nå lönsamhet i verksamheten idag är sålunda de ekonomiska incitamenten att inrätta källsorteringsutrymmen små.

Praktiska skäl

En annan potentiell förklaring är att det är svårt att införa fastighetsnära insamling av praktiska skäl. Flerbostadshuset kan vara placerat vid en trafikerad gata, det kan ha en liten innergård utan möjlighet att inrymma ett sophus eller små möjligheter att fysiskt utöka de idag inomhus placerade soprummen. Att i sådana flerbostadshus inrätta källsorteringsutrymmen kan medföra höga kostnader beträffande förändringar av byggnaden men också genom att andra utrymmen och funktioner såsom eventuella parkeringsplatser, cykelparkering och gräsmattor får maka på sig. Med andra ord kan det vara så att de utrymmen som har de lägsta investeringskostnaderna redan har inrättats, och att de som återstår kommer att bli dyrare att få till stånd.

²⁴ Uppgiften kommer från Naturvårdsverkets utvärdering av producentansvaret för förpackningar och returpapper samt förslag till åtgärder. Se Naturvårdsverket (2006), *Framtida producentansvar för förpackningar och tidningar*, s. 60.

²⁵ Enligt SOU 2004:109, *Energideklarering av byggnader*, s. 23, finns det uppskattningsvis 135 000 byggnader som utgör flerbostadshus.

Återvinnningssystemen fungerar väl i dag

En tredje möjlig orsak är att återvinnningssystemet på lokal nivå fungerar väl i dag. De boende har relativt nära till en återvinningsstation, vilket gör att behovet av en fastighetsnära insamling är litet. En undersökning beställd från Naturvårdsverket visar också att 80 procent av hushållen är nöjda med insamlingen av förpackningar och returpapper. 77 procent av hushållen upplever dessutom att den återvinningsstation som de besöker är välstädd och har bra ordning.²⁶ Att återvinnningssystemen fungerar tillfredsställande redan i dag bekräftas också av några länsstyrelser i svaren från snabbenkäten.

Stödets utformning

Utformningen av stödet kan vara ytterligare ett motiv till att inte fler har sökt. En förutsättning för stöd har varit att utrymmet ska innefatta förpackningar, returpapper, batterier och andra elektroniska produkter, bestå av golv, väggar och tak samt inte vara en del av nybyggnation eller ombyggnation av ett flerbostadshus. Dessa restriktioner kan ha varit hämmande för incitamenten att söka stöd, eftersom ”passa-på-åtgärder” vid ombyggnationer samt enklare sopsorteringslösningar ej har varit stödberättigade. Redovisningen av de ärenden som avslagits (se avsnitt 5.4) indikerar också att kraven på vilka åtgärder som är stödberättigade har varit en begränsning. Drygt 30 procent (33 av 105) av de avslagna ärendena beror på att samtliga fraktioner inte har inkluderats, att utrymmet inte har golv, väggar och tak eller att investeringen har varit en del av en ombyggnation. Huruvida utrymmen som inte uppfyller kraven ändå har inrättats har Boverket dock inte kunnat härleda.

Den främsta orsaken (45 procent) till att ärenden har avslagits är dock att ansökan har inkommit för sent till länsstyrelsen. Kravet att ansökan om stöd skulle komma in till länsstyrelsen inom tre månader från påbörjandet kan ha varit för skarpt. Denna synpunkt framkom också från en snabbenkät som Boverket skickade till länsstyrelserna i samband med utvärderingen. I svaren på frågan ”Fanns det något i regelverket som hindrade sökanden?” angav ett flertal länsstyrelser just detta krav som ett hinder. En annan aspekt som länsstyrelserna tog upp var att stödperioden på två år var alltför kort för att fastighetsägarna skulle kunna planera för inrättandet av källsorteringsutrymmen. I många fall krävs ett bygglov och några av länsstyrelserna har påpekat svårigheter att erhålla sådana.

Information om stödet

I svaren från snabbenkäten till länsstyrelserna framgår att knappt hälften av dem bedömer att informationsinsatserna för stödet till källsorteringsutrymmen från deras sida var av ungefär samma omfattning som för andra stöd. Åter andra anger att insatserna var mindre, med tanke på att det riktades till en avgränsad målgrupp som också fick information via sina intresseorganisationer eller motsvarande. Vidare anges som skäl till mindre insatser att inga särskilda medel avsattes för detta ändamål.

²⁶ Naturvårdsverket (2006), s. 24 och 44.

På central nivå tog Boverket, på sedvanligt sätt, fram ansökningsblanketter med tillhörande informationsbilagor för att synliggöra de villkor och förutsättningar som fanns för källsorteringsstödet. Information om stödet publicerades på verkets webbplats, men till skillnad från exempelvis stödet till energieffektivisering och konvertering i offentliga lokaler (OFFROT) fanns det inga särskilda medel avsatta som kunde fördelas till länsstyrelserna.

Det har framkommit önskemål från vissa länsstyrelser om att Boverket borde ta fram enklare informationsmaterial när olika stöd införs. Det finns exempel på länsstyrelser som har producerat eget informationsmaterial för att göra fastighetsägare medvetna om stödet till källsorteringsutrymmen. Vidare efterlystes i något fall en bättre samordning mellan länsstyrelserna och mellan länsstyrelserna och Boverket. Sålunda, relativt liten mängd information på grund av att inga särskilda medel fanns avsatta och svag samordning av informationsinsatserna kan följaktligen ha bidragit till att så pass få fastighetsägare sökte stödet.²⁷

Producentansvaret

Slutligen, producentansvaret innebär att det är producenterna som har det ekonomiska och fysiska ansvaret för lämpliga insamlingssystem med en god service till hushållen. På vissa ställen i landet har kommunen på eget initiativ börjat samla in förpackningsavfall, genom att erbjuda fastighetsnära insamling mot en utökad avgift. Fördelen är att hushållen får en högre servicenivå. En nackdel blir att hushållen får betala två till tre gånger för förpackningsavfallet: genom priset på förpackningen vid inköpet, höjd sophämningsavgift och eventuellt högre hyra eller avgift. En annan nackdel är att kommunernas initiativ inkräktar på producentansvaret, genom att producenternas ansvar och kostnader för hanteringen av avfallet minskar.

Dessa oklarheter kring hur olika aktörer agerar utifrån producentansvaret kan minska incitamenten att införa fastighetsnära insamling. Det finns fastighetsägare som anser att producenterna ska ge fastighetsägarna ekonomiska medel om fastighetsnära insamling inrättas. Enligt producentansvaret har dock producenterna endast ansvar för insamlingssystemen för förpackningar och returpapper. Om fastighetsägarna eller kommunen på frivillig väg frångår principerna med producentansvaret genom att själva förbättra servicen för de boende, finns det inget lagstöd för ekonomisk ersättning från producenterna. Detta var också skälet till att *Fastighetsägarna Sverige* i samband med stödets införande uppmanade sina medlemmar att inte bygga källsorteringsutrymmen, utan i stället avvakta resultaten av de lokala samråden mellan kommunen, producenterna och materialbolagen om lämpliga system för källsortering. Majoriteten av de länsstyrelser som svarade på snabbenkäten angav också att problematiken kring ansvarsfördelningen mellan producenterna och fastighetsägarna verkade hämmande för stödets attraktivitet.

²⁷ Dessa slutsatser bygger på länsstyrelsernas svar på frågorna "Vilka informationsinsatser gjordes i ditt län med anledning av stödet?" och "Hur bedömer du dessa informationsinsatser i förhållande till andra stöd?"

Som ett konkret exempel på vad oklarheterna kring producentansvaret har inneburit kan nämnas att stort allmännyttigt bostadsföretag har lagt alla sina framtida investeringar i källsorteringsutrymmen på is. Det anser att så länge som de ökade kostnader som den fastighetsnära insamlingen medför inte till fullo belastar antingen producenterna eller kommunen, finns inga incitament för företaget att öka de boendes tillgänglighet till källsorteringen.

I Naturvårdsverkets rapport om det framtida producentansvaret²⁸ skriver verket att dagens utformning av den fastighetsnära insamlingen har inneburit att producenterna inte har anordnat och fullt ut bekostat insamling och återvinning i dessa system och att det i regel är fastighetsägarna och i förlängningen de boende som får betala för hämtning (s 58). Vidare skriver Naturvårdsverket att producentansvaret och dess syften urholkas när en allt större del av kostnaderna för hantering läggs på de boende och inte på dem som producerar eller köper in förpackningarna (s 62).

²⁸ Naturvårdsverket (2006), *Framtida producentansvar för förpackningar och tidningar*, sidorna 58 - 67.

7. Slutsatser

Boverket anser att avfallsinsamlingen ska vara en integrerad och naturlig del av bebyggelsens infrastruktur. Den ska vara lättillgänglig, ge god service och underlätta för dem som lämnar källsorterat avfall. Verket är för en utveckling mot fastighetsnära insamling, sett ur ett boendeperspektiv. Men denna utveckling måste ske under förutsättning att miljönyttan inte försvinner i förhållande till dagens ordning och att de samhällsekonomiska kostnaderna är rimliga. Såväl den fastighetsnära insamlingen som återvinningsstationer bör vara uppbyggda på ett tilltalande sätt, med god säkerhet och med god tillgänglighet.

Erfarenheter från de genomförda källsorteringsutrymmena

De erfarenheter som vunnits bland de fastighetsägare som beviljats stöd är att servicenivån har ökat för hushållen när det gäller möjligheten att lämna sitt källsorterade avfall. Exempelvis sker nu sorteringen av avfallet i fler fraktioner och avståndet till utrymmen där hushållen kan lämna sitt källsorterade avfall har minskat betydligt. Som huvudsakliga skäl till varför källsorteringsutrymmen inrättats angav fastighetsägarna just att förbättra servicen och tillgängligheten för de boende, att bidra till en bättre miljö samt arbetsmiljöskäl. Endast ett mindre antal fastighetsägare angav lönsamhetsskäl som ett huvudsakligt skäl till att inrätta utrymmena.

I praktiken är det svårt att dimensionera ett stöd med en god träffsäkerhet. Det kommer alltid, i större eller mindre utsträckning, att tillfalla aktörer som även utan stöd skulle ha genomfört åtgärderna. Det gäller också investeringsstödet för källsorteringsutrymmen. Den telefonundersökning som Boverket gjort visar, att upp emot 80 procent av de fastighetsägare som beviljats stöd skulle ha byggt källsorteringsutrymmen utan att stöd lämnats. Det ska dock framhållas att stödet, i en hel del fall, lett till en tidigareläggning av genomförandet eller att storleken på investeringen blev mer omfattande än vad den annars skulle ha blivit.

Stödet har ej heller varit så dimensionerat att det kvantitativa målet om minst 4 000 källsorteringsutrymmen kunnat uppfyllas. Endast 688 utrymmen inrättades, eller drygt 17 procent av målsättningen.

Tänkbara förklaringar till varför så få källsorteringsutrymmen inrättades

När endast 688 utav beräknade 4 000 källsorteringsutrymmen inrättades uppkommer frågan, vilka förklaringar det kan finnas till varför så få källsorteringsutrymmen skapades. Bristande lönsamhet och svårigheter av praktisk natur är några tänkbara förklaringar. Ytterligare exempel på förklaringar är att återvinningssystemet fungerar bra i vissa delar av landet, vilket gör att behovet av en fastighetsnära insamling är litet. Vidare kan en förklaring vara svårigheter med att nå ut med informationen om stödet till berörda.

De två huvudförklaringarna till att relativt få ansökningar kom in menar Boverket dock vara dels regelutformningen av stödet, dels oklarheter kring producentansvaret.

En aspekt angående regelutformningen som bl.a. togs upp av länsstyrelserna var den korta stödperioden på två år. För en fastighetsägare som inledningsvis inte planerade att inrätta ett källsorteringsutrymme, men som ändrade sina planer p.g.a. källsorteringsstödet, kan ha haft svårigheter med att uppfylla de tidskrav som ställdes. Speciellt om inrättandet av källsorteringsutrymmet krävde bygglov. Det finns exempel på företag som initialt ville prova en lösning med miljöstugor i utvalda bostadsområden för att se hur de boende och företaget självt kunde klara att driva källsortering på det sätt som ingick i förutsättningarna för stödet. Tidsramen för stödet hindrade dock en sådan lösning.

En jämförelse kan göras med andra stöd, exempelvis stödet för konvertering från direktverkande elvärme i bostadshus (SFS 2005:1255). Det totala stödbeloppet uppgår med en total ram på ca 1 355 miljoner kronor under perioden 1 januari 2006 – 31 december 2010, en stödperiod på 5 år.

Med en längre stödperiod för stödet för källsorteringsutrymmen skulle fler utrymmen ha inrättats. Boverket slutsats är därför att när nu ett stöd inrättades borde stödperioden åtminstone ha vara den dubbla, dvs. fyra år i stället för två.

En annan faktor som, enligt Boverkets uppfattning, starkt bidrog till det svala intresset för stödet bland stödberättigade fastighetsägare var oklarheter kring ansvarsfördelningen för hushållsavfallet. Och då speciellt effekterna på producentansvaret. Ett ekonomiskt styrmedel infördes med relativt kort varsel utan att man hade analyserat vilken effekt införandet av detta stöd skulle få på producentansvaret, det existerande administrativt styrmedlet inom området.

Boverket vill peka på den problematik som fanns mellan stödet för källsorteringsutrymmen, å ena sidan, och den nuvarande utformningen producentansvaret, å andra. Stödet hjälpte delvis fastighetsägaren till att finansiera sin fastighetsnära insamling. När det sorterade avfallet lämnas till den fastighetsnära insamlingen, vilken finansieras av fastighetsägarna/ de boende, i stället för till återvinningsstationer, vilka finansieras av producenterna, kan resultatet i förlängningen bli att återvinningsstationerna avvecklas. Vinnare av en sådan utveckling torde vara producenterna medan förlorarna de boende.

Stödet till källsorteringsutrymmena leder således till att syftet med producentansvaret urholkas och en fortsatt utbyggnad av den fastighetsnära insamlingen leder till att detta ansvar urholkas än mer.

Boverket anser att det är viktigt att undersöka den långsiktiga effekten på producentansvaret om utbyggnaden av den fastighetsnära insamlingen fortsätter i nuvarande omfattning. En sådan analys bör göras utifrån en samhällsekonomisk ansats där de samlade effekterna på miljön kvantifieras och värderas. Om det från politiskt håll finns en önskan att öka graden av fastighetsnära insamling, är det av vikt att en ökad politisk tydlighet skapas dels beträffande olika aktörers praktiska och ekonomiska ansvar och dels angående syftet med en fastighetsnära insamling och dess koppling till de nationella återvinningsmålen.

Stöd till investeringar i källsorteringsutrymme i flerbostadshus

Dokumentets innehåll:

- Sid 1: Trendrapport från bidragets start
- Sid 2: Beviljade bidrag, länsvis på karta
- Sid 3: Detaljrapport från bidragets start
- Sid 4: Trendrapport senaste året
- Sid 5: Detaljrapport för de två senaste 12-månadersperioderna

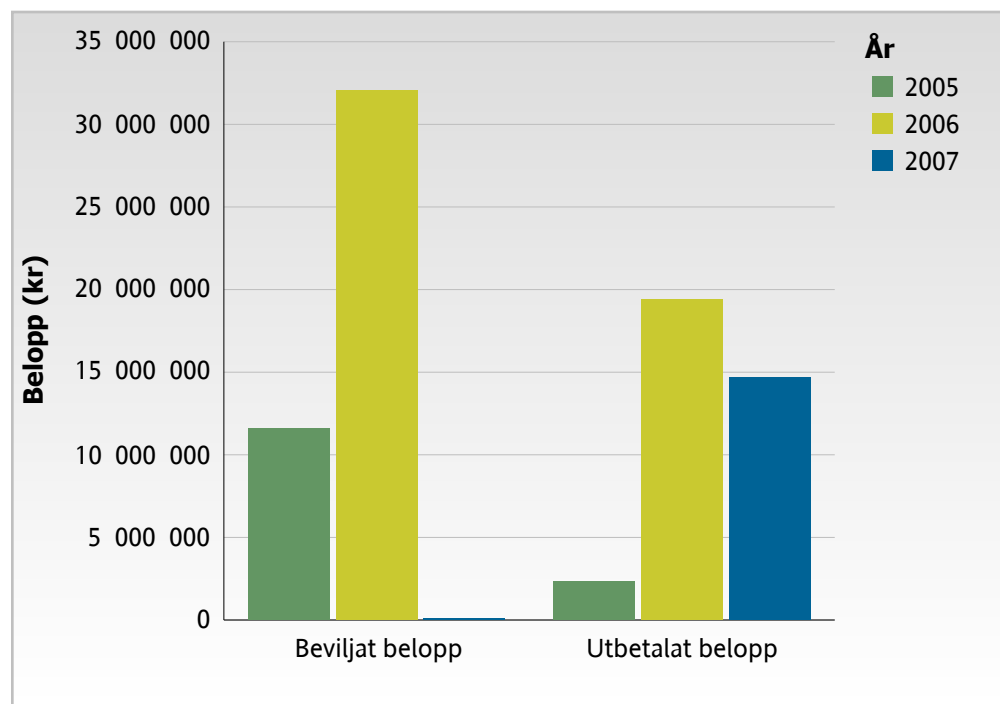
Information om bidraget:

Stöd till investeringar i källsorteringsutrymme i flerbostadshus (SFS 2004:1387) kan lämnas till fastighetsägare eller tomträttsinnehavare till flerbostadshus. Stödets storlek uppgår till högst 30% av de stödberättigade kostnaderna, dock högst 100 000 kr per källsorteringsutrymme. Sista dag för ansökan om stöd var den 31 oktober 2006 och sista dag för slutförande och ansökan om kreditering var den 31 december 2006.

Trendrapport:

Diagrammet visar beviljat* och utbetalat belopp per år från bidragets start till och med 2007-03-31

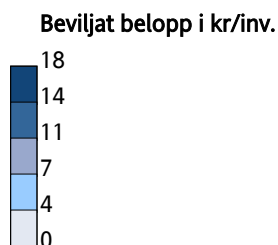
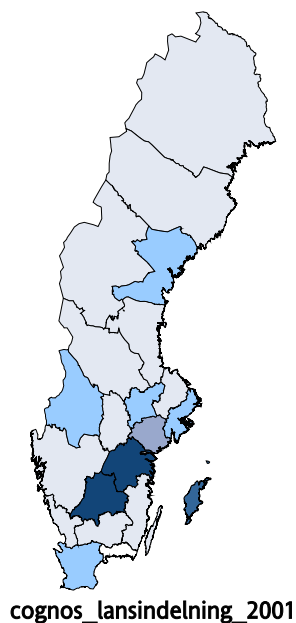
År	2005	2006	2007	Total
Beviljat belopp	11 617 025	32 036 369	87 322	43 740 716
Utbetalat belopp	2 345 645	19 412 093	14 699 389	36 457 127

*Beviljat belopp på den här och följande sidor visar en förväntad utbetalning som dock kan förändras vid nya omständigheter i ärenden.

Stöd till investeringar i källsorteringsutrymme i flerbostadshus

Kartan visar beviljat belopp per invånare för varje län från bidragets start till och med 2007-03-31

Län	Belopp	Invånare	Beviljat belopp i kr/inv.
Dalarnas län	739 189	276 266	3
Gotlands län	700 000	57 426	12
Gävleborgs län	181 155	276 256	1
Hallands län	78 121	287 669	0
Jämtlands län	127 500	126 854	1
Jönköpings län	5 964 141	330 974	18
Kalmar län	731 151	234 012	3
Kronobergs län	100 000	179 083	1
Norrbottnens län	867 285	251 867	3
Skåne län	4 581 314	1 176 437	4
Stockholms län	10 244 127	1 904 204	5
Södermanlands län	2 102 992	262 798	8
Uppsala län	535 691	304 943	2
Värmlands län	1 291 660	273 354	5
Västerbottens län	981 356	257 128	4
Västernorrlands län	1 019 090	244 197	4
Västmanlands län	1 552 871	262 050	6
Västra Götalands län	4 880 066	1 534 860	3
Örebro län	595 289	274 675	2
Östergötlands län	6 467 718	416 756	16
Totalt	43 740 716	8 931 809	

Stöd till investeringar i källsorteringsutrymme i flerbostadshus

Detaljrapport:

Rapporten visar antalet inkomna, beviljade och utbetalade ansökningar samt beviljat och utbetalat belopp från bidragets start till och med 2007-03-31

Län:	Antal inkomna ansökningar	Beviljade ansökningar	Beviljat belopp	Utbetalade ansökningar	Utbetalat belopp
Dalarnas län	24	8	739 189	7	712 281
Gotlands län	5	4	700 000	4	700 000
Gävleborgs län	11	6	181 155	6	181 155
Hallands län	6	2	78 121	2	78 121
Jämtlands län	2	2	127 500	2	127 500
Jönköpings län	22	22	5 964 141	14	1 863 368
Kalmar län	17	15	731 151	14	656 151
Kronobergs län	2	1	100 000		
Norrbottnens län	15	13	867 285	11	742 185
Skåne län	78	45	4 581 314	44	4 521 314
Stockholms län	108	91	10 244 127	85	9 794 757
Södermanlands län	43	30	2 102 992	30	2 102 992
Uppsala län	12	7	535 691	6	465 191
Värmlands län	27	25	1 291 660	25	1 291 660
Västerbottens län	20	14	981 356	12	830 036
Västernorrlands län	10	10	1 019 090	10	1 019 090
Västmanlands län	7	5	1 552 871	5	1 552 871
Västra Götalands län	59	42	4 880 066	31	3 660 621
Örebro län	11	10	595 289	10	595 289
Östergötlands län	63	58	6 467 718	49	5 562 545
Totalt	542	410	43 740 716	367	36 457 127

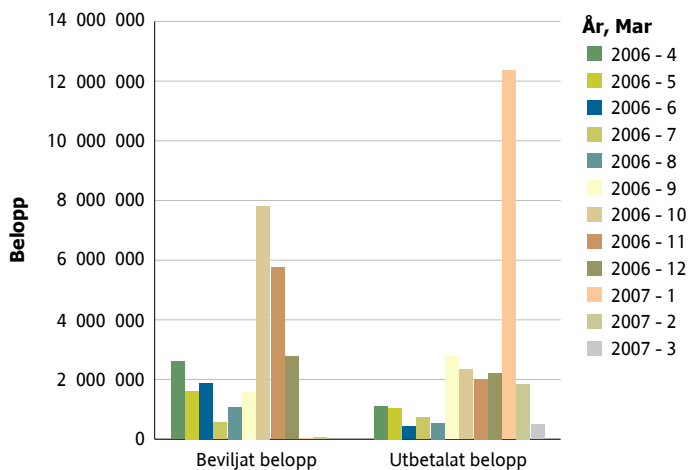
Stöd till investeringar i källsorteringsutrymme i flerbostadshus

Trendrapport senaste året:

Diagrammet visar beviljat och utbetalat belopp** per månad under det senaste året 2006-04-01 - 2007-03-31

	2006									2007			Totalt
	April	Maj	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mars	
Beviljat belopp	2 602 430	1 611 599	1 877 656	567 705	1 074 767	1 587 472	7 813 883	5 753 826	2 777 114	23 602	63 720		25 753 774
Utbetalat belopp	1 106 814	1 040 780	428 599	736 243	545 002	2 769 414	2 335 285	2 018 567	2 216 737	12 356 233	1 854 621	488 535	27 896 830

**Utbetalat belopp innebär utbetalningar som varit med i utbetalningskörningarna för respektive månad.

Stöd till investeringar i källsorteringsutrymme i flerbostadshus

Detaljrapport:

Nedanstående rapport visar en jämförelse mellan antalet inkomna ansökningar samt utbetalade ansökningar och utbetalat belopp för de senaste två tolv månadersperioderna.

2005-04-01 -2006-03-31

2006-04-01 -2007-03-31

Län:	Antal inkomna ansökningar	Utbetalade ansökningar	Utbetalat belopp	Län:	Antal inkomna ansökningar	Utbetalade ansökningar	Utbetalat belopp
Dalarnas län	7	2	86 689	Dalarnas län	17	5	625 592
Gotlands län	2			Gotlands län	3	4	700 000
Gävleborgs län	3	1	14 400	Gävleborgs län	8	5	166 755
Hallands län	4	2	78 121	Hallands län	2		
Jämtlands län	1	1	61 500	Jämtlands län	1	1	66 000
Jönköpings län	4	2	261 529	Jönköpings län	9	12	1 601 839
Kalmar län	6	6	245 446	Kalmar län	9	8	410 705
Norrbottnens län	13	1	40 500	Kronobergs län	2		
Skåne län	34	14	1 057 850	Norrbottnens län	2	10	701 685
Stockholms län	70	16	1 611 381	Skåne län	33	30	3 463 464
Södermanlands län	7	7	834 880	Stockholms län	35	69	8 183 376
Uppsala län	6			Södermanlands län	29	23	1 268 112
Värmlands län	8	6	298 353	Uppsala län	6	6	465 191
Västerbottens län	6	2	88 500	Värmlands län	17	19	993 307
Västernorrlands län	5	2	107 145	Västerbottens län	14	10	741 536
Västmanlands län	3	2	324 000	Västernorrlands län	3	8	911 945
Västra Götalands län	29	11	670 319	Västmanlands län	4	3	1 228 871
Örebro län	4	3	246 501	Västra Götalands län	30	20	2 990 302
Östergötlands län	30	19	2 533 183	Örebro län	7	7	348 788
Totalt	242	97	8 560 297	Östergötlands län	33	30	3 029 362
				Totalt	264	270	27 896 830

Bilaga 2: Frekvenstabell för alla beviljade ärenden med källsorteringsutrymmen t.o.m. 20070326

Antal utrymmen	Antal ärenden	Procent	Antal utrymmen (utrymmen x antal ärenden)	Procent	Antal lgh	Procent	Total Kostnad	Procent	Kostnad/ utrymme	Kostnad/lgh
1	311	75,5%	311	45%	23 024	51%	95 368 135	47%	306 650	4 142
2	51	12,4%	102	15%	6 334	14%	27 989 083	14%	274 403	4 419
3	19	4,6%	57	8%	4 113	9%	21 479 458	11%	376 833	5 222
4	6	1,5%	24	3%	1 777	4%	8 077 243	4%	336 552	4 545
5	6	1,5%	30	4%	1 198	3%	5 467 706	3%	182 257	4 564
6	6	1,5%	36	5%	2 212	5%	14 870 245	7%	413 062	6 723
7	1	0,2%	7	1%	729	2%	2 728 380	1%	389 769	3 743
8	1	0,2%	8	1%	400	1%	249 955	0%	31 244	625
9	3	0,7%	27	4%	1 650	4%	10 432 206	5%	386 378	6 323
10	2	0,5%	20	3%	891	2%	5 884 819	3%	294 241	6 605
11	2	0,5%	22	3%	1 561	3%	3 753 678	2%	170 622	2 405
13	1	0,2%	13	2%	410	1%	2 948 000	1%	226 769	7 190
15	1	0,2%	15	2%	696	2%	2 572 500	1%	171 500	3 696
16	1	0,2%	16	2%	460	1%	1 549 830	1%	96 864	3 369
Total	411	100%	688	100%	45 455	100%	203 371 238	100%	295 598	4 474

Bilaga 3: Frekvenstabell för alla beviljade ärenden med källsorteringsutrymmen t.o.m. 20070326
Bostadsrätt

Antal utrymmen	Antal ärenden	Procent	Antal utrymmen	Procent	Antal lgh	Procent	Total kostnad	Procent	Kostnad/utrymme	Kostnad/lgh
1	110	81,5%	110	54%	8 498	55%	30 903 762	53%	280 943	3 637
2	10	7,4%	20	10%	1 335	9%	3 531 063	6%	176 553	2 645
3	6	4,4%	18	9%	1 528	10%	6 512 565	11%	361 809	4 262
4	2	1,5%	8	4%	543	4%	2 408 100	4%	301 013	4 435
5	1	0,7%	5	2%	18	0%	167 403	0%	33 481	9 300
6	4	3,0%	24	12%	1 644	11%	9 914 293	17%	413 096	6 031
7	1	0,7%	7	3%	729	5%	2 728 380	5%	389 769	3 743
11	1	0,7%	11	5%	1 033	7%	1 867 178	3%	169 743	1 808
Total	135	100,0%	203	100%	15 328	100%	58 032 744	100%	285 876	3 786

Bilaga 4: Frekvenstabell för alla beviljade ärenden med källsorteringsutrymmen t.o.m. 20070326

Allmännyttan

Antal utrymmen	Antal ärenden	Procent	Antal utrymmen	Procent	Antal lgh	Procent	Total kostnad	Procent	Kostnad/utrymme	Kostnad/lgh
1	110	69,6%	110	35%	9 867	45%	46 945 977	41%	426 782	4 758
2	24	15,2%	48	15%	3 410	16%	18 874 580	17%	393 220	5 535
3	8	5,1%	24	8%	1 668	8%	11 493 821	10%	478 909	6 891
4	4	2,5%	16	5%	1 234	6%	5 669 143	5%	354 321	4 594
5	1	0,6%	5	2%	364	2%	631 450	1%	126 290	1 735
6	2	1,3%	12	4%	568	3%	4 955 952	4%	412 996	8 725
9	3	1,9%	27	9%	1 650	8%	10 432 206	9%	386 378	6 323
10	2	1,3%	20	6%	891	4%	5 884 819	5%	294 241	6 605
11	1	0,6%	11	3%	528	2%	1 886 500	2%	171 500	3 573
13	1	0,6%	13	4%	410	2%	2 948 000	3%	226 769	7 190
15	1	0,6%	15	5%	696	3%	2 572 500	2%	171 500	3 696
16	1	0,6%	16	5%	460	2%	1 549 830	1%	96 864	3 369
Total	158	100,0%	317	100%	21 746	100%	113 844 778,0	100%	359 132	5 235

Bilaga 5: Frekvenstabell för alla beviljade ärenden med källsorteringsutrymmen t.o.m. 20070326**Hyresrätter privat**

Antal utrymmen	Antal ärenden	Procent	Antal utrymmen	Procent	Antal lgh	Procent	Total kostnad	Procent	Kostnad/utrymmen	Kostnad/lgh
1	87	77,0%	87	55%	4 362	57%	16 662 234	61%	191 520	3 820
2	17	15,0%	34	21%	1 589	21%	5 583 440	20%	164 219	3 514
3	5	4,4%	15	9%	917	12%	3 473 072	13%	231 538	3 787
5	3	2,7%	15	9%	350	5%	1 553 853	6%	103 590	4 440
8	1	0,9%	8	5%	400	5%	249 955	1%	31 244	625
Total	113	100,0%	159	100%	7 618	100%	27 522 554	100%	173 098	3 613

Enkät till fastighetsägarna angående källsorteringsstödet

1. Hur upplevde fastighetsägaren att sophanteringen fungerade innan stödet?
 - a. Bra
 - b. Någorlunda
 - c. Dåligt

2. Hur långt är det till närmaste återvinningsstation från fastigheten? C:a _____ meter

3. Hur nära har de boende till en fastighetsnära insamling efter stödet? C:a _____ meter

4. Varifrån fick Du information om stödet?
 - a. Från Fastighetsägarna (=organisationen)
 - b. Från kommunen
 - c. Från renhållningsbolag
 - d. Annat, nämligen _____

5. Vem tog initiativet till investeringen?
 - a. Jag själv (= den som beviljats stöd)
 - b. Renhållningsbolaget
 - c. Producenterna/materialbolagen (för att uppfylla kraven i producentansvaret har många producenter gått ihop och bildat materialbolag)
 - d. Kommunen
 - e. Annan

6. Vilket/vilka huvudsakliga motiv fanns för investeringen?
 - a. Förbättra servicen och tillgängligheten för de boende: _____ Ja Nej
 - b. Ge mitt bidrag till en bättre miljö: _____ Ja Nej
 - c. Arbetsmiljöskäl _____ Ja Nej
 - d. Det är en lönsam investering: _____ Ja Nej
 - e. FNI bedömdes komma att bli tvingande i framtiden _____ Ja Nej
 - f. Annat, nämligen _____

7. Förekom samråd med antingen kommun och/eller ”producenter” inför inrättandet av källsorteringsutrymmet?

- a. Inget samråd
- b. Enbart med kommunen
- c. Enbart med producenter (producenter = ansvarar för producentansvaret för sin fraktion)
- d. Med såväl kommun som producenter

8. Skulle investeringen ha genomförts även utan stöd? _____ Ja Nej

9. I vilka fraktioner sorterades avfallet innan stödet?

Ingen sortering	☐
Blandat	☐
Brännbart	☐
Komposterbart/organiskt	☐
Deponirest	☐
Förpackningar (omfattas av producentansvaret)	☐
Returpapper (omfattas av producentansvaret)	☐
Batterier (omfattas av producentansvaret)	☐
Elektriska och elektroniska produkter (omfattas av producentansvaret)	☐

10. Vilka avfallsfraktioner ingår i de nya utrymmena?

Förpackningar	☐
Returpapper	☐
Batterier	☐
Elektriska och elektroniska produkter	☐
Övriga fraktioner, (precisera nedan).....	☐
Blandat	☐
Brännbart	☐
Komposterbart/organiskt	☐
Deponirest	☐
Annan, nämligen _____	

11. Har avfallstaxan höjts, sänkts eller blivit oförändrad efter det att investeringen genomförts?

Höjts Sänkts Oförändrad

12. Hur betalas investeringen, förutom via det statliga stödet?

Ung.andel

a. Hyres-/Avgiftshöjning.....	☐	_____	_____	kr/lgh (kr/m ²)
b. Minskning i avfallstaxor	☐	_____		
(Har investeringen i källsorteringsutrymmet lett till ni fått /kommer att få en minskning i någon eller några av de avfallstaxor som kommunen debiterar?)				
Vilka taxor har minskat?				
c. Ersättning från entreprenören.....	☐	_____		
d. Annat, nämligen		_____		

TOTALT 100

13. Hur lång återbetalningstid är det på investeringen? _____ år

14. Övriga synpunkter:

Enkät till länsstyrelserna med anledning av Boverkets utvärdering av källsorteringsstödet

1. Vilka informationsinsatser gjordes i Ditt län med anledning av stödet.
2. Hur bedömer Du dessa informationsinsatser vara i förhållande till andra stöd?
3. Utnyttjandet av stödet blev förhållandevis litet. 400 miljoner fanns anvisade medan utfallet låg på ca 45 miljoner kronor. Vilka skäl anser Du kan ligga bakom detta faktum?
4. Vilka andra synpunkter (om några) har Du angående stödet? (Exempelvis; Fanns det något i regelverket som hindrade sökanden? Är det ett effektivt stöd? Osv. Ta upp vad Ni vill)
5. Känner Ni till fastighetsägare som inte valt att utnyttja stödet och som vi skulle kunna kontakta? I så fall är vi tacksamma om Ni kan ange bolag, kontaktperson och telefonnummer.

Boverket

Box 534, 371 23 Karlskrona
Tel: 0455-35 30 00. Fax: 0455-35 31 00
www.boverket.se